

TIPIC PREOTESC

DIN CĂRȚILE RITUALE

PRELUCRAT

DE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

paroch în S.-Șugatag, protopopul districtului Mara și vicariul
Maramureșului.

Prețul 55 cr.

Tipărirea concesă de Preav. Guvern diecesan.

GHERLA

TIPOGRAFIA „AURORA” A. TODORAN

1894.

TIPIC PREOTESC

DIN CĂRȚILE RITUALE

PRELUCRAT

DE

TIT BUD

paroch în S. Șugatag, protopopul districtului Mara și vicariul
Maramureșului.

Prețul 55 cr.

Tipărirea concésă de Preav. Guvern diecesan.

GHERLA

TIPOGRAFIA „AURORA“ A. TODORAN

1894.

Cuprinsul.

PARTEA I.

Despre servirile sacre.

	Pag.
§ 1. Ineratul mic. Vecernia mică.	5.
§ 2. Ineratul mare și Litia	9.
§ 3. Litia	11.
§ 4. Mânecarea. Utrenia	13.
§ 5. Despre absolvirea órelor	15.
§ 6. Observări la Ectenie	16.
§ 7. Observări la cetirea rogățiunelor	17.
§ 8. Pregătirea la Sânta Liturgiã	17.
§ 9. Proscmedia	18.
§ 10. Sânta Liturgiã	24.
§ 11. Insemnătatea inseratului.	33.
§ 12. Insemnătatea Litie	34.
§ 13. Insemnătatea Mânecărei	34.
§ 14. Insemnătatea órelor	36.
§ 15. Insemnătatea Proscmediei	37.
§ 16. Insemnătatea vestmintelor — ornatelor besericesci	38.
§ 17. Insemnătatea ceremoniilor dela sânta Liturgiã	38.

PARTEA II.

Despre sacraminte.

§ 1. Botezul	49.
§ 2. Ritul conferirii botezului	51.
§ 3. Ceremoniile conferirii s. Mir	54.
§ 4. Introducerea în beserică a muierei și a celui nou botezat. Mollitva	57.
§ 5. Eucharistia séu s. Cuminecătura	58.
§ 6. S. Sacrament al Penitenții séu al Mărturisirei	60.
§ 7. Sânta Ungerea cea de pre urmă séu sântul Maslu	63.
§ 8. Sântul Sacrament al Cununii séu al Căsătoriei	67.

PARTEA III.

Despre binecuvântări și îngropățiune.

	Pag.
§ 1. Sântirea apei numită cea mică	73.
§ 2. Indrumări la sântirea țérinei	75.
§ 3. Binecuvântarea turmelor de oi séu de vite	76.
§ 4. Părăstasul la cel mort	76.
§ 5. Ingroparea pruncilor celor mici	77.
§ 6. Ingroparea celor mari	79.

Prevorbire.

Am scris mai de multe ori, cumcă ritul și ceremoniile besericei nóstre orientale sunt atât de frumoase, atât de însuflețitoră și redicătoria la pietate, încât acelora a da espresiune în scris abia ar fi cu potință.

Aceste m'au îndemnat ca în 1886. se edau „Tipicul bisericesc,” care astăzi se folosesce spre îndestulirea tuturor. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Însă am observat cumcă teologii și mai ales aceia, carî studiéză în seminarie streine, precum și preoții tēneri au lipsă de îndrumări la împlinirea ceremoniilor bisericesci.

E drept cumcă liturgiconul, orariul și euchologionul ne dau îndrumările de lipsă la sevêșirea funcțiunilor sacre — dar' afară de îndrumările în acele cuprinse, preotul are de a fi cu privire și la usul întrodus în beserică și și la acele pentru carî nu se află îndrumare în cărțile bisericesci.

Aceste m'au îndemnat se edau un „Tipic preoțesc,” care se cuprindă agendele preotului la funcțiunile sacre.

Écă dar' îl dau în mânile Ven. Cler acest opșor, în care am nisuit a satisface unei dorință așa đicând generală a clerului celui tēner.

Știu cumcă mulți dintre frații preoți mai bătrâni cetind cuprinsul acestui opșor, vor țice: că le știu tôte acele, ba pôte că vor afla cumcă dênșii sevêșesc și mai bine unele funcțiuni sacre, decât cum se arată în acesta cãrticică. — Le dau tot dreptul, — dar' îi rog se fiã cu privire și la acea, cumcă înainte multora cuprinsul cãrticicelei acesteia va fi cu totul nou, și cumcă mulți sê vor bucura avêndu-o.

Nici nu aserez, cumcă cele cuprinse în acest opuscul nu pot fi și altcum, nu, cãci și fațã de ceremoniile sacre s'au întrodus atâtea schimbãri și sunt acele atât de varie, încât a le statori și a le așeđa într'o formã ôre-care nu sum chemat eu.

Sum sigur, cumcă va veni têmpul și pôte nu-i departe când Archiereii noștri vor eda Tipic și pentru cantori și pentru preoți.

Până atunci însê se va pôte folosi și opusculul acesta, precum se folosește și Tipicul meu din 1886. — Și precum nici în acela așa nici în acesta nu am scris nimic, ce ar' fi contrariu instituțiunelor și ritului S. mai-cei Bisericei nôstre; și ca fiu supus a S. Bisericei mele catolice nici nu pot face altcum, — drept ce și greșelele dórã întrate în acest op sum gata orî când a le corege.

Dorința mea a fost a da îndrumãri mai ales pentru cei têneri, și pôte că acest scop l'am ajuns și opul acesta se va folosi cu succes în seminarie și și în vieța publicã a preoților, cãci uitãm multe din acele, cari le-am învățat, și adese-orî și celui mai învățat îi prinde bine decã are a mânã ceva îndreptariu, din care sê pôta spicui la anumite ocațiuni, ce are de fãcut.

Tipicul bisericesc și acest Tipic preoțesc cuprind acele îndrumãri, — aceste la olaltã facu un op complet

și am speranță cumcă Ven. Cler român va primi și acest opșor cu aceea bunăvoință, cu care a primit și celelalte opuri ale mele.

In urmă însemn cumcă la compunerea acestui opșior pre lângă alți autori m'am folosit mai înadins de Euchologiul lui Jacob Goar.

Sat-Șugatag luna Octobre 1894.

Tit Bud.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PARTEA I.

Despre servirile Sacro.

§ 1. Inseratul mic. Vecernia mică.

âmbătă după amedădi înainte de apusul sórelui preotul întrând în beserică face trei închinațiuni, stă înaintea ușei împărătesci, ia patrafirul (care îl aduce fétul, séu se duce după patrafir preotul în altar), îl binecuvântă cu semnul s. cruce și sărută semnul crucei de pre patrafir, (de câte-orî se folosesce patrafirul tot-dé-una se binecuvântă cu semnul s. cruce și se sărută) îl pune în grumađi și începe (înaintea ușei împărătesci) „*Bine este cuvântat*“ șcl., apoi când începe cantorele Psalmul 103. preotul pre ușa dela mēdă-nópte întră în altar și șede pre scaunul seu cetind rogațiunile dela inserat și dupăcinarul. — După mărire și acum preotul se redică de pre scaunul seu și de acolo intonéză: „*Cu înțeleptiune dréptă*“ și mergând înaintea altarului trage velul de pre ușa împărătescă dar' ușa nu o deschide, apoi preotul „*se luăm aminte pace tuturor, cu înțeleptiune se luăm aminte*“ și după prochimen ese pre ușa dela mēdă-nópte înaintea ușei împărătesci și acolo đice ectenia: „*se đicem toți*“ șcl. „*se plinim rogațiunile cele de séră*“, apoi întră tot pre ușa de la mēdă-nópte în altar, șede pre scaunul seu și se rógă. — La „*acum dimite*“ se scólă, stă înaintea altarului și după tropariă face deslegarea cea mică și binecuvântă poporul, trage vélul pre ușa împărătescă, depune patrafirul sărutându-l.

In đile comune — cum și óminecă séra — după prochimen îndată urméză „*Invrednicesce-ne*“ și ectenia „*In-*

dură-te spre noi“ o țice preotul după tropariă la finea înseratului stând înaintea ușei împărătesci și de acolo dă binecuvântarea, intrând în altar pre ușa de la mēdă-nópte.

Astfel sa îndatinat a se face vecernia cea mică, însă după regulă la vecernia cea mică nu se țice decât ectenia „*îndură-te spre noi*“ la finea vecerniei, și „*se plinim*“ rămâne afară, ci în locul ei cantorul țice de 12 orî „*Dne îndură-te spre noi.*“

În octoicele nóstre românesci nu în tóte se face amentire despre înseratele mici, ci numai de înseratele mari, — în octoicele rusesci precum și în cele românesci mai vechi ocur ambele, și asta din cauza că decă litia sântului cade pre domineca — ér' sâmbătă înserat mare după tipic nu se póte face — se aibă cantorul îndrumare pentru facerea înseratului mic.

În parochiile rurale sâmbătă séra arareorî se face înserat — de și acésta ar' fi datorința parochului — dar' înseratul de dominecă séra nu-i iertat a se omite, și dominecă de nu cumva luni e serbătóre, preotul face înseratul mic, cum sa arétat mai sus.

La finea înseratului mic se face opustul mic, deslegarea mică astfel: Preotul: *Prea înțeleptiune.* Cantorul: cee ce ești mai onorată etc. Preotul: „*Mărire Ție Christóse Domneđeul nostru, mărire Ție.*“ Cantorele: *Mărire Tatălui șcl. părinte binecuvântă.* Preotul sâmbătă séra: „*Cel ce au înviat din morți Christos adevératul Dđeul nostru, pentru rogățiunile preacuratei Maicei Sale, ale Sântului (N) ale sântilor și dreptilor ai lui Dđeu Părinți, Ioachim și Ana și a le tuturor sântilor, se se îndure spre noi, se ne mântuiescă pre noi ca un bun și iubitor de ómenî.*“

Cantorul: Amin.

Preotul: „*Binecuvântarea Domnului preste voi cu darul și cu iubirea sa de ómenî acum, purure și în vecii vecilor.*“

Cantorul: Amin.

În celelalte țile (afară de dominecă deminéța) cuvintele „*cel ce a înviat*“ rămân afară și preotul începe de la „*Christos adevératul Dđeul nostru.*“

Apoi la înserate la deslegări în celelalte țile după cuvintele „*preacuratei maicei sale*“ se adauge deminecă séra: *cu folosirile celor fără de trupuri poterî ale sântului șcl.*

Lunī séra: „*ale onoratului și măritului profet înainte mergătorului și botezătorului Ioan.*“

Martī séra: *cu poterea onoratei și de viață făcătoarei cruci.* . . .

Mercurī séra: *a le sântilor mărișilor și întru tot lăudașilor apostoli.* . . .

Joi séra, ca martī séra.

Vinerī séra: *ale sântilor și întru tot lăudașilor apostoli, ale sântilor și bunī biruitorilor martiri, ale preacuvioșilor și de Dșeu portătorilor părinșilor nostrū șcl.*

Se adnotéază: cumcă la vecerniă nu se deschid ușile împērătescī, decât la începutul înseratelor celor mari și solemne și la eșirile (vohodele) dela înseratele cele mari; ér' în septămâna cea luminată a Pascilor ușa împērătéscă și cele laterale stau deschise.

Observări: La înseratele din dominecile postului mare după acum dimate și după Tatăl nostru: Preotul ia patrafir negru și pre ușa dela méďă-nópte ese înaintea ușei împērătescī și acolo stând cantorele cântă tropariăle: Născătóre de Dșeu Fecióră și celelalte, ér' preotul sevășesce oficiul cu închinațiuni (mătanie) și și deslegarea așa precum este prescris în orologer. In postul mare înseratele sunt mari cu eșire (cu vohod). La S.-tele Pasci și în septămâna cea luminată a Pascilor când cantoriī încep a cânta stichurile: Sē se scóle Dșeu șcl. preotul ia evangelia o țene plecată pre pieptul seu și o dă spre sărutare poporului îndreptându-se cătră fiăcare cu cuvintele: „*Christos a înviat.*“

Inseratul din điuă de Rosaliă este a se face așa precum e descris în Euchologiū. Inseratele în presările serbătorilor dearëndul se fac cu eșire (vohod) și au și parimie. — In vinerea pascilor și în điuă S.-telor Pasci eșirea la înserat se face cu evangelia.

La eșirile dela înserate preotul după cântarea stichurilor și după mărire și acum deschide ușa împērătéscă, ia cadelnița o redică în sus țenându-o cu mâna dréptă și cu stânga, încunjură altarul, ese pre ușa dela méďă-nópte, stă înaintea ușei împērătescī și cădesce de 3 orī cătră altar și cătră icónele laterale și și cătră popor, apoi redică cadelnița, face cu dēnsa semnul crucei și đice: *Cu înțeleptiune dréptă șcl.*

Față de încensare cu cădelnița (căderea cu tămâia) se însamnă următoarele :

Preotul trebuie se scie rogățiunea binecuvântărei tămâiei „*Tămâia îți aducem ție*“ şcl. și de câteori pune în cădelniță tămâia dice în taină acea rogățiune. — Apoi decă nu-i este îndămână a încensa cu una mână, se țină turibulul în ambele mâni, (căci este urit a porta cădelnița scuturându-o) și cădesce de trei ori înaintea altarului, încungiură (când adeca trebuie) altarul încensând lin, apoi se închină înaintea mesei de proscmediă și ese pre ușa de la mēdănopte, (când e îmbrăcat cu tôte ornatel e ese pre ușa împērătescă) stă înaintea ușei împērătesci, se închină — se plēcă și încenséză de trei ori, apoi de trei ori cătră icóna lui Christos și cătră icóna Preac. Fecióră Maria, câte de trei ori în laturī cătră strane, apoi se întórce cătră popor și merge încensând cătră drepta și se întórce cătră stânga, — în beserica muierilor așisderea încenséză icónele dela drepta și stânga câte de trei ori. Față de mișcările și întórcerile preotului se însamnă : cumcă atât înaintea altarului cât și la alte funcțiuni preotul se întórce cătră mēdăđi adecă tot-dé-una cătră mâna dreptă, astfel făcând când dă binecuvântarea și când se întórce înderept, — ér' când servesc doi preoți se întorc unul cătră celalalt, când servesc trei peoți cei doi laterali cătră cel din mijloc, ér' cel din mijloc tot-dé-una cătră amēdăđi, când servesc patrinsi, doi câte doi față în față, când servesc 5 preoți doi câte doi față la olaltă, ér' cel din mijloc cătră mēdăđi și așa mai departe.

Preotul întorsătura înaintea altarului se o facă cu tótă reverința, încungiurând tótă mișcarea care ar' arēta neonorarea celor sânte. Astfel decă se întórce cătră drepta, altarul remâne așa đicând deschis și se vede de cătră popor și preotul nu se întórce cu spate cătră cele sânte.

La încensare preotul se pășescă lin, se nu se grăbescă, așisderea și la întórcre se nu facă apucături de teatraliști, ci sē se întórcă lin cu mânurī puse la olaltă și când dă binecuvântarea mâna stângă se o pună pre piept, ér' cu cea dreptă se deia binecuvântarea.

Inchinățiunile sē se facă frumos și cu pietate, — se nu arunce preotul cu mânurile ca și cum ar' semâna ceva,

ci se facă semnul întreg a crucei, prin ce apoi se dedau și poporenii a face semnul s. cruce cum se cade.

Preste tot în altar și în beserică preotul se se pórte cu tótă pietatea, ca în locul unde dinpreună servesc cu dânsul ângerii lui Dđeu, și e de față însuși Dđeu.

Pentru vestmintele sale se țenă preotul la dosul altarului ceva cuiu, se le așeđe pre acela, și se nu le pună pre altar nici pre mésa de pregătire. Nici se pună pre altar clopul seu, năframa de busunar séu dosa de tabac de nas. — Altarul și sanctuarul se se țenă curat, pentru vestmintele besericesci, pentru lumină și altele se se procure sicrie și se nu stee acele aruncate ici-cóle prin altar. — Invêlitorile de pre altar, de pre mésa de proscmediă, stergătoriele și stichariile se fie curate și des spălate. Adeseori vedem stichariă atât de hîröse, încât se miră omul cum póte a le folosi un preot cult.

Binecuvântă Dómne pre cei ce iubesc frumseța casei tale, đicem noi la tóte s.-tele liturgií, — apoi decă noi preoții. nu ne vom îngriji de curățenia besericei, cum vom spera binecuvântare.

§ 2. Inseratul mare și litia.

Insemnăm cumcă litia trebuie se se facă împreună cu înseratul mare, dar' acesta se observă în puține locuri. Cei mai mulți fac înseratul mare și sâmbéta orí e serbătóre dominecă orí ba, — ér' litia o fac la finea utreniei după cântarea Doxologiei.

Noi aici vom descrie modul servirei înseratului mare cu litiă, însemnând că decă se face acest oficiu în đori de đí, atunci i urméză utrenia și nu se face înseratul în preséra serbătórei.

Inseratul mare.

Preotul întrând în beserică, în mijlocul ei face trei închinațiuni și întrând în altar pre ușa de la méđă-nópte ia patrafirul și cadelnița đicând rogățiuinea binecuvântărei tãmâiei, începe a incensa înaintea și în jurul altarului (mergând înaintea lui fétul cu lumină aprinsă), deschide

ușa împărătescă ese cu cadelnița și incenséză înaintea ușei împărătesci de 3 orî, așisderea câte de trei orî înaintea icônei lui Christos și a Preacuratei Fecióră Maria și câte odată cătră strane, apoi cădesce beserica întrégă și re-întorcându-se înaintea ușei împărătesci și tãmâiând în forma crucei întră în altar și întonéză: „*Mărire sântei și cei de o ființă*“ șcl., apoi închide ușa împărătescă, ese pe ușa dela méďănópte și ȃice ectenia cea mare și după esclamațiunea „*Că fie se cuvine*“ întră în altar, șede la locul seu și se rógă. (Cetesce rogățiunile dela înserat și cele de séră; uniî le cetesc aceste stând înaintea ușei împărătesci).

La „*Mărire și acum*“ preotul se redică ia și felonul, fétul i aduce cădelnița și împrejurând altarul ese pre ușa dela méďă-nópte ȃicând în taină rogățiunea eșitului (*séra și deminéta și améďădi* șcl. care trebuie se o șcie preotul fără carte) și stând înaintea ușei împărătesci se plécă, face cu cadelnița semnul crucei și întonéză: *Cu înțelepțiune dréptă*, apoi dând cadelnița fétului deschide ușa împărătescă (o póte deschide și previe când voiesce a eși la vohod) și întră în altar făcând încă dóuë închinațiuni și după finirea cãntărei: *Lumină lină* preotul închide ușa împărătescă, se duce la scaunul seu și de acolo întonéză: *Se luăm aminte pace toturor, cu înțelepțiune se luăm aminte!* Apoi se cãntă prochimenul și preotul întonéză: *Cu înțelepțiune* (cantorul versiculul parimiei) *se luăm aminte* și se cetesc parimiile (când e vecernia cu evangelia preotul cetesce și evangelia după cetirea căreia închide ușa împărătescă). După cetirea parimiilor preotul ese pre ușa dela méďă-nópte înaintea ușei împărătesci și cetesce ecteniile îndatinate: „*Sé ȃicem toți . . . Sé plinim rogățiunile nóstre de séră*“ și după „*Fie domnirea*“ preotul întră în altariü și luând cădelnița ese *la litiă*.

Décă înseratul mare se face în preséra sərbătórei fără litiă, atunci preotul finesce însératul, și anume după Esclamațiunea: „*Fie domnirea*“ întră în altariü, depune felonul, șede la locul seu și continuă cu rogățiunile apoi la „*Acum dimité*“ se redică, stă înaintea altariului și după tropariă face deslegarea și depune patrafirul.

§ 3. Litia.

Am amintit mai sus cumcă după exclamațiunea: „*Fie domnirea*“ preotul ese la facerea litiei. — Preotul se îmbracă cu patrafir și cu felon, ia cădelnița și eșind pre-ușa dela mēdă-nopțe incensază S. mēsă pre care stau pânele, grâul, vinul și untul de lemn și biserica întrégă.

Mésa cu cele de lipsă s'a îndatinat a se pune în mijlocul besericei bărbaților, alții pun cele de lipsă pre mēsă dinaintea icónei Preacuratei vergurei Maria, mai ales în besericele cele mai mici. — Rogățiunile litiei ar' fi a se ceti în pridvorul (tinda) bisericei, însă acum nu se zîdesc beserici cu pridvóre, decí e mai consult ca să se cetescă înaintea mesei pre care stau cele pregătite.

Decí dupăce cantorele gată cu cântarea stichurilor litiei, preotul cetesce rogățiunea: „*Mântuesce Dómnne poporul tēu*“ șcl. (veđi la înserat) ér' după ecteniă: *încă ne rogăm pentru ca se auđă*, până ce se cântă de 3 orí Dómnne îndurá-te spre noi, preotul în taină amintesce pre cei vii și cei morți, đicând în taină: *Adă-ți aminte Dómnne de servii tēi*“ N. N.

După „*Capetele vóstre*“ preotul se întórce cătră apus și cetesce rogățiunea „*Domnitoriule mult îndurate*“ (uniú ingenunchiá la acésta rogățiune, și după cuvintele: *Bine primită fá rogățiunea nóstră* poporul đice amin, asișderea și dupa celelalte versicule următóriá) și după ce gată cu cetirea rogățiunei cantorele: »acum dimitē« și după »Tatál nostru« preotul. „*Că a ta este*“ șcl. (și decă a fost preotul în pridvor séu în biserica muierilor întrá înaintea mesei pregătítă cu cele de lipsă) și đicând: *Domnului se ne rogăm* ia o pâne în mâna dréptă, cu acea face sēmnul crucei preste celelalte pâni, cu stânga țene cartea și cetesce cu vers înalt rogățiunea: „*Dómnne Is. Christóse care ai binecuvētat*“ și când ajunge la cuvintele »ínsuți binecuvētat pânile aceste« — pune pânea din mâna dréptă pre celelalte sárutându-o și binecuvētată pânile, grâul, vinul și untul de lemn, séu țene pânea în mână și cu dēnsa binecuvētată cele puse înainte și apoi o sárută și o pune la celelalte.

După »Fie numele D-lui« preotul face trei închină-
țiuni, întră pre ușa împărătescă în altariu, cantorele ce-
tesce psalmul 33. séu decă se omite cetirea, preotul dă
binecuvântarea și închide ușa împărătescă.

Observări. Inseratul cel mare cu litiă e datină a se
face în ȕiorî de ȕi, în care cas în preséra sêrbătorei nu
se face însêrat — ér' decă însêratul s'a făcut séra, atunci
în ȕiorî de ȕi se face litiă începând preotul cu : „*Bine este
cuvântat Dumneȕeul nostru*“ șcl. Cantorele cetesce stichu-
rile litiiei și urméză litiă cum s'a arêtat mai sus, apoi sê
face utrenia, adecă mânecarea.

În unele locurî s'a îndatinat a sê face litiă după
utreniă, adeca după Doxologia cea mare, când preotul ese
înaintea mesei cu pânile și cetesce rogățiunile litiiei, apoi
începe S-ta liturgiă. Acésta s'a întrodus pentru poporul de
pre sate, care ostenit de lucrul de preste sêptămână, nu
póte veni în ȕiorî de ȕi la beserică, ci vine mai târȕiu la
utreniă și apoi e de față și la litiă, când decă acea s'ar
face în ȕiorî de ȕi séu de cu séra — când încă poporul
e la câmp — nu ar' poté se fiă de față la litiă și nu ar'
vedé servițiul acel frumos și rēdicător la pietate.

Cumcă când, în care ȕile sê se facă litiă arată mine-
ul, — altcum tóte sêrbătorile marî au litiă, — dar' nu e
în us la tóte în tóte locurile a se face litiă; — ci preoții
aleg sêrbătorile cele mai de frunte și în acele fac litiă.

Preste tot litiă am poté-o împărți în trei părți, partea
ântâiă însêratul până la stichurile litiiei, a dóua stichurile
și rogățiunile litiiei, ér' a treia parte binecuvântarea pânilor.

La finea litiiei se ung credințioșii pre frunte cu un-
tul de lemn binecuvântat și li-se împart pânile binecu-
vântate. — Când unge preotul pre creștinî pre frunte ȕice :
Christos în mijlocul nostru, — ér' cel uns rēspunde : *Este
și va fi*.

În cele mai multe locurî aceste se fac la finea S-tei
liturgie din causă, ca sê fiă cât de mulți credințioși de
față la ungerea cu untul de lemn.

Untul de lemn ce ar' rēmâné sê se ardă, așisderea
și grâul, séu sê se mestece în alt grâu, vinul sê se beie,
și tóte vasele sê se ștérgă și sê se curățescă bine.

Pentru facerea litiei sunt vase anumite, cari se pot deja eftin procura, — și totuși în unele locuri se pune untul de lemn în nesce păhară grósă de hîră și de unsóre.

§. 4. Mânecarea — Utrenia.

Preotul întrând în biserică face închinățiunile îndatinate, și pre ușa dela mędă-nópte întră în altariu, ia patrafirul și ȕice din altariu: „*Mărire Sântei și cei de o ființă*“ șcl. Cantorele »Amin.« Apoi Preotul ȕice cu vers înalt de 3 ori: „*Mărire întru cei de sus lui Dumneȕeu și pre pămënt pace între ómenî de bună voire*“ și de 2 ori: „*Dómne buzele mele voiú deschide și gura mea va vesti laudata.*“ — Apoi până ce cantorele cetesce psalmii mânecărei preotul stă înaintea ușei împărătești și se rógă cetind rogățiunile mânecărei, și după ce cantorele gatá psalmii preotul înaintea ușei împărătești cetesce ectenia cea mare.

Acest început nu se face pretotindenea, cei mai mulți dintre preoți ieu patrafirul, stau înaintea ușei împărătești ȕic: »Bine este cuvântat D-ȕeul nostru tot-dea-una acum și pururea și în vecii vecilor;« apoi ȕic ectenia cea mare.

După exclamațiunea »că Ție se cuvine« preotul întonéză odată: *D-ȕeu e Domnul și s'a arétat nóuă, bine este cuvântat cel ce vine în numele D-lui* și luând cădelnița tãmâieză beserica întrégă, după acea pre ușa dela mędă-nópte întră în altariu și până ce cantorele cântă tropariele învierei și celelalte preotul se rógă cetind rogățiunile utreniei și cele de deminéȕă și altele pregătitorie la S-ta liturgiă, — apoi după 1, 2 și a 3-a stichologiă ese la ecteniile cele micî, séu cum s'a îndatinat le cetesce în altariu în taină.

Sub cântarea antifónelor preotul se îmbracă cu felonul și după finirea antifónelor ȕice: „*Domnului se ne rogăm,*“ când deschide ușa împărătească apoi întonéză: „*Că sânt ești D-ȕeul nostru*“ șcl. după »Amin« preotul întonéză odată: „*Tótă suflarea se laude pre Domnul*“ unii înainte de a întona »tótă suflarea« ȕic: *Se luăm aminte, pace tuturor, cu înțelepțiune se luăm aminte,* și cantorele cântă un stich, și apoi întonéză preotul: *Tótă suflarea se laude pre D-nul,*

până ce cantorele repetéză „*tôtă suflarea*,” preotul încenséză altariul și din ușa împērătescă poporul după aceea dând cădelnița fētului țice: *Și pentru ca se ne învrednicim a asculta Sânta Evangeliă pre Domnul Domneđeul nostru se-l rogăm*“ după »Dómne îndură-te spre noi«: „*Cu înțelepțiune drépiă se ascultăm S-ta Evangeliă, pace tuturor*“ după »și cu spiritul tēu«: „*Dela Sântul Evangelist N. S-ta Evangeliă cetindu-se se luăm aminte*,” și stând înaintea ușei împērătesci întors cătră popor cetesce evangelia mânecărei, și după cetirea evangheliei țene evangelia plecată cătră piept și o dă poporului se-o sărute, séu o pune pre tetrapod séu pre mésa rânduită și o sărută acolo poporul.

După: „*Invierea lui Christos*“ — care preotul o țice înaintea ușei împērătesci, — intră în altariū și cetesce cu vers înalt: „*Mântuesce Dómne poporul tēu*“ (veđi la înserat) și după esclamațiune închide ușa împērătescă, depune felonul și remâne cu patrafirul aședându-se pre scaunul seu și continuéză cu rogățiunile.

Apoi la canon după cântarea a treia preotul dinaintea ușei împērătesci țice ectenia cea mică, așisderea și după a șesa cântare (aceste uniī le omit și le țic în taină în altar); după cântarea a opta ia felonul, deschide ușa împērătescă și întonéză: „*Pre Născătórea de Dđeu și Maica luminei in cântări se o lăudăm*“ și încenséză altarul și întréga beserică dând cadelnița fētului își depune felonul séu póte rēmânea cu dēnsul. După măresce sufletul meu, ectenia cea mică séu numai esclamațiunea: *că pre tine te laudă tóte poterile ceresci* șcl. apoi întonéză odată *Sânt este Domnul Dđeul nostru*, apoi închide ușa împērătescă. La finea laudelor după mărire și acum, preotul ia felonul, deschide ușa împērătescă și întonéză: „*Mărire Ție Domneđeului nostru celui ce ne-ai arētat lumina*“; și ese înaintea ușei împērătesci, stând acolo pân' la finea doxologiei, apoi după ce cantorele gată tropariele preotul stând înaintea ușei împērătesci țice ecteniile: *Indură-te spre noi și se plinim rogățiunile nóstre cele de deminēță*, apoi face deslegarea.

La utreniă se face deslegarea cea deplin, adecă cea mare, astfel:

Preotul: *Prea înțeleptiune.*

Cantorele: *Binecuvântă părinte.*

Preotul: *Cel ce este binecuvântat șcl.*

Cantorele: *Intăresce Dđeule șcl.*

Preotul: *Preasântă Născătoare de Dđeu șcl.*

Cantorele: *Cea ce ești mai onorată șcl.*

Preotul: *Mărire Ție Dđeul nostru, mărire Ție.*

Cantorele: *Mărire și acum.*

Preotul: *Christos adevăratul Dđeul nostru, șcl. cum sa arătat în observări la înserat.*

Deslegarea deplin se face: la toate înseratele cu eșire (vohod) și vineri séra tot-dé-una se face deslegarea cea mare. — La mâncare cu doxologia și la mâncarea în ziua sâmbetei deslegarea cea mare. In celelalte zile deslegarea cea mică. După liturgiă tot-dé-una desiegarea cea mică.

In Mânăstiri și la besericile catedrale se face mâncare în toate zilele, și acolo se schimbă tipicul mâncărei după prescisele cărților besericesci. — In parochiile rurale mâncarea se face așa, dicând numai în domineci și în sârbători, — deci acele se fac dearëndul în modul mai sus indegetat.

Schimbare se face la mâncarea dela Pasci și pân' la Inălțare, când preotul după cele 6 cântări đice esclamațiunile și după condacul: de te-ai și pogorit, și după icosul pre sórele: ese înaintea ușei împărătesci (care în sêrbătorile pascilor stă deschisă) și intonéză: „*Invierea lui Christos vêđend*“ șcl., acesta apoi o repetéză cantorii.

Tipicul față de mâncare mai dispune și acea, cumcă în sêrbătorile Născătoarei de Dđeu cu prochimen rămâne și evangelia până după doxologia cea mare și după cetirea evangheliei se cetesc ecteniile dela finea mâncărei și se face deslegarea cea mare. — Acesta se face în puține locuri. După tipicul vechiū cătră mâncare se lega și óra ântâiă, și după óra ântâiă se făcea opustul. Acum acesta se face numai în postul mare în zilele comune când noi preoții rurali nu prea facem mâncare.

§ 5. Despre absolvirea órelor.

Atât óra ântâiă cât și celelalte se cetesc și se încep dearëndul după cum este prescis séu și cu: *Binecuvântat*

este *Ddeul nostru* şcl. şi preotul acest început îl face stând înaintea uşei împărătescî, îmbrăcat cu patrafir.

Apoi celelalte agende a preotului sub ore se cuprind în orologer la rânduiala órelor. Evangelia la ore se ceteşte la tropariă şi adecă după şi acum a Născătórei.

Pentru ore şi pentru întipuitóriale se află îndrumare în cărţile besericescî, — drept-ce este consult cumcă la atari funcţiuni cum sunt orele şi altele, preotul se cerce previe cărţile besericescî, şi din acele se-şi facă notiţie, carî se le pună pre altariü; ba este consult a espune previe şi cantorelui cumcă ce agende are şi ce funcţiuni va se-vêrşi preotul.

Adese-orî cantorele nu scie ce voiesce preotul, şi de aici apoi urméză confusiuni şi îndrumări din altar cătră cantore, strigând preotul din altar cătră cantore asta şi asta, cea ce detrage mult din pietate şi din onórea ce se cuvine S. Besericei, unde ângerii Domnului servesc din-preună cu preotul.

Pentru agendele la singuraticele sêrbători sê se cerce îndrumările în Tipicul edat de auctor în 1886.

§ 6. Observări la Ectenie.

La cetirea ecteniilor în parochiile rurale s'au întrodus unele modificări, la carî e consult se fim cu privire, aşa: la ectenia cea mare în loc de: *pentru sânt locaşul acesta şcl.* s'a îndatinat a se đice: *pentru satul acesta şcl.*

În mănăstiri se đice pentru s. locaşul acesta pentru că mănăstirile sunt la olaltă cu beserica, — dar' pre sate biserica este un zíd deosêbit, şi pentru beserică preotul s'a rogat în ectenia a patra.

La ecteniile: „*se đicem tođi*“ la cuvintele: *încă ne-rogăm pentru fericitü şi tot-deauna amintiđii titorü S-tului locaşului acestuia,* s'a îndatinat a se đice: „*titorü S-tei besericei acesteia.*“

În loc de *împreunarea credinđei,* sună mai frumos: *unirea credinđei.*

În loc de: „*frađilor sântului locaşului acestuia,*“ s'a întrodus: *frađilor locuitorilor satului acestuia.*

Cătră cuvintele: *pentru drept-credințiosul și de Christos iubitorul Impăratul* sunt a se adauge și cuvintele și *Regele nostru apostolic*.

Cătră cuvintele: *pentru episcopul nostru*, se adauge *pentru preasânțitul episcopul nostru*.

Aceste schimbări acolo unde sunt introduse este consult cumcă preotul se le însemne în liturgier, orar și eucholog.

Unii cetesc ecteniile cu o iuțală atât de mare, încât cantorele abia pôte sfârși cu răspunsurile, — acésta este o datină urită și nici de cât conducătoria la pietate, căci cele sânte sunt a se tracta în mod sânt, adeca cu tótă pietatea.

§ 7. Observări la cetirea rogățiunilor.

Cele mai multe rogățiuni dela înserat, mânecare, proscmediă și dela S-ta liturgiă sunt a se ceti în taină, și totuși unii le cetesc acele cu vers înalt de și în cărțile bisericesci sunt însemnate acele rogățiuni, cari se cetesc cu vers înalt.

Prin cetirea rogățiunilor cu vers înalt se conturbă pietatea credințioșilor, deorece unii în loc să se róge, ascultă cuvintele preotului, dar mai ales, când servesc doi séu mai mulți preoți, — cu cetirea rogățiunilor cu vers înalt se confundă unul pre altul.

Cu cetirea rogățiunilor cu vers înalt, nu se arată pietate, ci se face confusiune și murmurare fără folos.

Însemnăm aici și acea datină rea, cumcă unii se pórtă la altar, ca pre o bină teatrală, se aruncă ici, cóle, fac mișcări de teatraliști, își rēdică mânurile cu grabă, le aruncă în jos, apoi se învêtesc iute, fug împrejurul altarului, își întorc ochii, — mai strigă câte una fētului séu cantorelui, află de povestit în altar cu fētul séu cu altul care se află în altar, prin ce apoi necum se rēdice pietatea, ci fac scandal și batjocură din cele sânte.

§ 8. Pregătirea la S.-ta Liturgiă.

Înainte de tóte însemnăm cumcă preotul înainte de ce ar' merge la S-ta Liturgiă, se fiă împăcat cu D-șeu

se nu fie îngreunat cu păcat de mörte, și decă se sênte îngreunat cu atare păcat sê se mărturisescă.

Preoții cei căsătoriți barēmî cu o ȃi înainte de servirea S-tei liturgiã se nu se culce cu muierile, se nu le sãrute înainte de S.-ta liturgiã, — se nu fumeze înainte de s.-ta liturgiã, — se nu se sfãdescă cu servitoriï, se nu sudue, se mediteze în linisce și sê se pregãtescã cu tótã pietatea la sevêșirea jertfei celei preasãnte.

Rogãțiunile îndatinate a se face înainte de s.-ta liturgiã sunt urmãtorele :

Însêratul, dupãcinariul, međunopteriul, mânecarea cu canonul, laudele și óra ântãie. Óra a 9-a se cetesce dupã S.-ta liturgiã. — Aceste este dator a le împlini fie-care preot înainte de servirea S-tei liturgie, și e bine decă le scie fãrã de carte, — în ȃile comune preotul aceste ro-gãțiunî le póte ceti și acasã, ast-fel, cã sêra înainte de ce s'ar culca se cetescã însêratul și dupãcinariul, ér' deminêța međunopteriul, mânecarea și óra ântãie. Er' sãmbãta sêra și înainte de sêrbãtori le póte ceti la însêrat și la mânecare în besericã, adãugând cãtrã dênsele órele cano-nice și întipuitórele.

Cetirea acestora abia țene, sêra o jumêtate órã și cam atãta și deminêța. — Unii s'au îndatinat a ceti sêra dupã-cinariul, ér' deminêța međunopteriul și apoi se duc a servi, alții cãtrã aceste adaug și ro-gãțiunile (molitvele) dela însêrat și dela mânecare, — dorere cã mulți le omit tóte aceste cea ce este o greșalã mare.

§ 9. Proscomedia.

Dupã aceste adnotațiuni trecem la agendele preotului, la proscmediã.

Preotul întrãnd în besericã face trei închinãțiunî, apoi stãnd înaintea ușei împêrãtescî ȃice în tainã ro-gãțiunile din-aintea ușilor începãnd *Bine este cuvêntat, S.-te D-ȃeule șcl.* apoi-ro-gãțiunea: „*Preacuratului Têu chip*“ se întórce cãtrã icóna lui Christos, rêdicã mânilé și la finea ro-gãțiunei face închinãțiune cãtrã icónã și o sãrutã acea, așîșderea și ro-gãțiunea: „*Cea ce ești isvorul îndurãrei*“ o ȃice cu mânilé

rădicate se întorce cătră icóna Preacuratei Fețióră Maria, face închinățiune și sărută icóna, apoi plecându-și capul, tot cu mânuri rădicate ȃice: „*Dómne trámite mana ta*“ și după acésta rogățiune deschide ușa împērătéscă, întră în altariu, sărută altariul și evangelia și închidénd ușa împērătéscă începe a se îmbrăca. Unii întră pre ușa dela méďă-nópte.

Față de îmbrăcarea preotului se însémnă următóarele: Inainte de îmbrăcare preotul ȃice întru sêne: *D-ȃeule curătesce-mě pre mine pécătoșul și te îndură spre mine*, apoi ȃice *bine este cuvéntat D-ȃeul nostru tot-deauna acum șcl.* și începe a se îmbrăca luând ântâiũ stichariul, apoi sa îndatinat a se lua biâu (de și după tipic urméză mai ântâiũ mânecările, dar' se ia brâu (de se lege stichariul) apoi mânecarea dréptă, stêngă, patrafirul și în urmă felonul. — Tóte aceste preotul le binecuvéntă cu sêmnul S-tei cruci și le sărută și ȃice la fie-care rogățiunea prescisă, care se află în Liturgier, și care trebuie se le scie preotul fără de carte. BCU Cluj / Central University Library Cluj

După acea se spală pre mânuri, ȃicând rogățiunea: *Spála-voiũ întru cei nevinovați mânilé mele șcl.* și stând înaintea mesei de pregătire face trei închinățiuni ȃicând: *D-ȃeule curătesce-mě pre mine pécátosul și te îndură spre mine*, și: *rěscumpératu-neai pre noi din blăstēm șcl.* ȃice: *Bine este cuvéntat D-ȃeul nostru șcl.* Apoi așăďă cele de lipsă pentru proscómediă, și anume: pune vëlul cel mare (aerul) îndoit în lungul, așăďă de a drépta potirul, ér' lângă potir de-a stânga așăďă discosul și lângă discos steluța cu cele dóuě învélitóre mai micé. — E consult cumcă potirul se fiă tot-dea-una învélit cu ștergătórița cea albă, ca se nu caďă ceva în potir, de-a stânga stau și prescurile.

După aceste ia prescura în mâna stângă și taiă (scóte) așăďă și anume cu lancia, care o țéne în mâna dréptă însémnă de trei oré cruciș asupra scripturei de pre prescură, ȃicând: *Intru amintirea Domnului șcl.* și îndată înfige lancia în partea dréptă a scripturei și ȃice tãind: „*Ca o óc la junghere s'a adus*“ apoi în partea stângă: „*Ca un mnel nevinovat*“, după acea în partea din sus: „*Intru umilînța lui júdecata lui s'a rădicat*“, în urmă în partea din

jos ȃicând: „*Si neamul lui cine-l va spune*;“ — făcând aceste tăieturi din partea cea dreptă scôte cu lancia agnețului ȃicând: „*Că s'a luat vieța lui de pre pământ*“ și-l pune cu scrisórea în jos pre S. disc apoi îl junghiă, adeca îl tae cruciși ȃicând: *Junghe-se mnelul lui D-ȃeu șcl.* după acea éráși îl întórce cu scrisórea în sus și în drepta îl împunge cu lancia ȃicând: *Unul din ostași șcl.* și tórna vin și apă în sântul potir, binecuvântând amestecarea sântelor și învêlesce potirul cu ștergătorița și cu un vêl mic, care este orî în formă cuadrată orî crucișă, pre care apoi se așăđă mai târȃiu discosul.

Am ȃis mai sus cumcă prescura o ia preotul în mâna stângă și cu drepta face tăieturile. Așa este după regulă. Inse țênând în mâna prescura póte preotul se-și taie degetele, drept-acea s'a îndatinat a pune prescura pre o scândurița — lespeđióră — de lemn, și pre acea face tăieturile în prescură, și apoi pune pânea scósă pre s. disc.

Când se servesce cu diacon séu când servesc mai mulți, atunci sântul disc cu steluța și cu cele preparate remâne de-a stânga potirului învêlit cu un vêl, și apoi la eșire îl ia diaconul séu unul dintre preoți; înse pentru un singur preot mai ales în besericele de pre sate este consult a pune discosul pre potir, și apoi la eșire cu socotélă a țêné potirul cu mâna dreptă ér' discosul al țêné cãtră potir cu mâna stângă, căcî ast-fel este mai asigurat ducerea discului fără ceva neplăcere, în urmă și pentru preoți mai bêtânî séu a căror mânurî tremură este mai consult a pune discul pre potir.

Pre marginea s. disc de-a rândul este sêmnul crucii, — e frumos decî ca discul sê se așeȃe cu sêmnul crucii în sus și sub acel sêmn sê se pună agnețul; apoi când se tae agnețul cruciși, se nu se taie prea afund, ca se nu se rumpă, căcî la acel cas va trebui se scótă preotul alt agneț; adese-orî se rumpe mai ales pânea prea uscată.

După ce preotul a turnat în S. potir vinul și apă și a învêlit potirul, ia alta prescură și din acea tae o pãrticică în onórea și amintirea Nãscãtorei de Domneȃeu și acea o pune de-a drepta s. pânî (după cum stãm noi fața cu mésa de proscmediă pãrticéua s. Nãscãtorei de D-ȃeu

se pune de-a stânga, căci agnețul întipuesce pre Is. restig-
nit pre cruce) cu cuvintele „*Aprópe a stătut*“ şcl. Apoi
luând a dóua prescură taie 9 părţicele întru onórea *S.-tului*
Ioan botezătorul şcl. precum arată liturgiconul, amintind
la fie-care părţicele trei câte trei în rënd se pun de-a stânga
s. pâni; (cum stăm noi de-a drepta) apoi din a treia
prescură se taie părţicele pentru Episcopî, Impărat şi
pentru cei vii, ér' din a patra pentru cei răpauşaşi şi pen-
tru amintirea propriă a preotului. Aceste părţicele se pun
în ordine din jos de sânta pâne.

Ast-fel se urméză punerea părţicelelor după tipic.

Insè acésta rënduélă s'a schimbat, mai ales din cauza
că preoţii nu prea au câte patru prescuri, arare-orî au
câte una, şi adese-orî servesc cu pâne de grâu dusă de
acasă. — În cazul acesta adeca decă preotul n'are prescură
însēmnată cu cuvintele Is. Chr. Ni. Ka. ia pâne de grâu
şi cu lancia face pre dēnsa semnele Is. Chr. Ni. Ka. şi
după ce a scos din pâne agnețul şi la pus pre disc tot
din acea pâne din marginea de unde a scos agnețul scóte
părţicica pentru amintirea S. Născătoare de D-đeu şi tot
de acolo scóte şi părţicele pentru sântişi şi pentru cei vii
şi cei morţi.

La punerea părţicelei pentru acela pentru care se ofe-
resce sânta liturgiă sē se đică cuvintele prescrise în litur-
gicon d. e. la sânta liturgiă oferind pentru cel morbos
punēdu-sē părţicica se đice: „*Dómne Is. Chr. D-đeul*
nostru primesce jertfa acésta întru iertarea păcatelor servu-
lui tēu N. şi ca un îndurat cu drepta ta cea a tot-poternică
stinge-i focul ce la aprins pre el, încetéză-i bóla şi cu indu-
rare îl rădică pre el din patul dorerei întru mărirea nu-
melui tēu.“

Ast-fel sē se pună părţicele la sântele liturgie la tēm-
pul de secetă, la tēm de plóie multă, pentru cei ce do-
resc a li-se servi se aibă noroc la călătoria întreprinđendă,
pentru în tórcerea celor ce ne voiesc rele, pentru cei ce sunt în
prinsóre, la tēm de epidemiă la liturgia de mulţamită, la
liturgia pentru cei răpauşaşi. La tóte sântele liturgie ofe-
rinde pentru cele mai sus amintite la proscmediă punēn-
du-se părţicica sē se đică şi cuvintele prescrise, cari se

afli în liturgicóne, ér' la sânta liturgie pentru cei morți punându-se párticica, sē se dīcā: *Dómne Isuse Christóse D-deul nostru primesce jertfa acēsta întru iertarea păcatelor și pentru repausul servului tēu N.*

După ce preotul a făcut amintirile prescrise în liturgicon, pune párticéua pentru acela séu acea pentru carī face intențiunea, apoi pune párticele și pentru ai sēi vii și morți.

La punerea párticelelor se póte tiné ordul acesta la vii: sē se pună câte o párticică: pentru toți credințioșii catolicī, pentru unirea tuturor creștinilor, pentru Pontificele, pentru Metropolit, episcopī, episcopul diecesan, Impēratul și Regele apostolic, tótă curtea și ostașii lui, curatorii și binefăcătorii sântei besericei, poporenii din parochiā (în Domineci și sērbătorī anume se oferesce sânta liturgiā pentru poporenī). Călătorii, carī n'au cine se-i amintescā, pentru îndreptarea celor rēi, pre carī i-a uitat preotul a-i aminti, pentru confrății districtuali, pentru preoții din diecesā, apoi pentru cei mai de aprópe a preotului.

La amintirea celor rēpaușați: Pentru Pontificii repaușați, Episcopii, împērații repaușați, pentru preoții carī au servit la acel s. altariu, curatorii și binefăcătorii s. besericei, carī n'au cine se-i amintescā, preoții repaușați din diecesā, sātenii repaușați și așa mai departe pentru repaușatii preotului.

Se însémnā însē de nou cumcă sânta liturgiā este a aceluia pentru care se oferesce cu punerea párticelei anumite. Este și datinā frumósă, cumcă preotul pune un rēnd de párticele pentru cei vii, apoi n rēnd pentru cei morți și între cele dóuă rēnduri pune o párticică pentru sine, întipuid ast-fel că dēnsul stând în mijloc este mijlocitoriul rogățiunilor poporului cătră Dumneđu.

După aședarea sântelor párticele preotul dīce rogățiunea binecuvântărei tāmâiei: „*Tāmâie îți aducem ție Christóse*“ șcl. și tāmâieđă santele daruri, adeca după datinā, fētul — crásnicul — țene cădelnița și preotul luând mai ântâiū steluța o țene nișel asupra fumului de tāmâie dīcând: „*Și viind stēua au státut de asupra*“ șcl. și o pune

de asupra discosului séu rēdicatǎ séu culcatǎ, e mai consult a-o pune culcatǎ; apoi învĕlesce discosul cu vĕlul đicând: „*Domnul s'a împĕrăřit*,” řcl. ři rēdicǎ discosul pre potir, séu îl lasǎ lângǎ potir; (pre sate unde servesce numai un preot e mai consult a pune s. disc pre potir) dupǎ acea ia preotul éráři al doilea vĕl mic ři řĕnĕndu-l asupra fumului de tǎmǎie îl pune pre s. disc đicĕnd: „*Acopĕri-t'au ceriurile*” řcl. în urmǎ ia preotul aerul cel mare ři tǎmǎindu-l învĕlesce cu dĕnsul potirul ři discul đicĕnd: „*Acopere-ne pre noi*” řcl. Finind cu aceste se închinǎ de trei orĭ đicĕnd: „*Bine este cuvĕntat D.-deul nostru, care bine a voit ařa, mǎrire Ție*,” apoi luǎnd în mǎna stǎngǎ cǎdelniřa rēdicǎ mǎnile ři đice: „*Pĕntru onoratele daruri ce sunt puse înainte D-lui se ne rogǎm*,” ři îndatǎ rogǎřiunea: „*D.-deule D.-deul nostru cela ce pǎnea cea ceréscǎ*” řcl. — În rogǎřiunea acésta la cuvintele „*Insuři binecuvĕntǎ*” face sĕmnlul binecuvĕntǎrei. — Unii đic cǎ nu trebuie a se face aici sĕmnlul binecuvĕntǎrei de óre-ce preotul đice „*Insuři binecuvĕntǎ*”, însĕ asta nu stǎ, cǎci preotul la tóte binecuvĕntǎrile trebuie se facǎ sĕmnlul binecuvĕntǎrei.

Dupǎ rogǎřiunea acésta preotul face deslegarea pre scrisǎ în liturgicon, ři cǎdesce de trei orĭ potirul ři mésa de proscomediǎ đicĕnd: „*In grópǎ cu trupul*” ři se întórcē la s. altar, îl cǎdesce ři acela, deschide uřa împĕrǎtéscǎ, ři eřind pre dĕnsa cǎdesce întrégǎ beserica, đicĕnd psalmul al 50-lea, apoi se întórcē înaintea altariului. — Când servesc mai mulři preoři proscomedia o face numai unul, ři ceialalři pun numai pǎrticĕua séu pǎrticĕelele pentru aceia pre carĭ voiesc a-i amenti: decĭ e greșelǎ decǎ unul începe ři altul gatǎ proscomedia.

Se însĕmnǎ cum-cǎ preotul cǎnd e îmbrǎcat cu tóte vestmentele ese tot-dĕuna pre uřa împĕrǎtéscǎ, afarǎ de vohod cǎnd ese pre uřa dela méďǎ-nópte. Insĕmnm, cum-cǎ oieguřele séu vasele vinului ři a apei sĕ se řĕnǎ curate ři acele sĕ se limpezéscǎ de cǎte orĭ numai le folosescē preotul, — apoi cǎnd tórnǎ preotul apa ři vinul în potir, e consult se le miróse, cǎci s'a întĕmplat cǎ punĕnd în vase altǎ apǎ ři vin, a pus altceva. — E mai bine decǎ însu-ři preotul pune în vase apa ři vinul. —

Când nu este diacon tótă rânduieála diaconului se omite, luându-se d. e. afară ceremonia tãmâiarei proscomediei, când la „*Domnului se ne rogăm*“, respunsurile le pôte da fétul séu cantorele.

§. 10. Sânta Liturgiã.

S. Beserica nóstrã are trei Liturgie, anume: a Sântului Ioan gurã de aur; a S. Vasiliu și a Sântului Grigoriu.

Nu vréu a descrie ceremoniile dela sântele liturgie a sântului Vasiliu și a Sântului Gregoriu, acele sunt descrise pre larg în Liturgieriũ; voiũ face numai unele însēmnrãri despre ceremoniile cari s'au îndatinat a se sevêrși la sânta Liturgiã a sântului Ioan gurã de aur, dintre cari despre unele în liturgicon nu se face amentire, dar' usul le-a întrodus în besericã și acum abia s'ar' poté omite fãrã de scandalisarea poporului credincios, care s'a îndatinat cu dênsele. — Dupã-ce darã incensézã preotul beserica întregã (sê se incenseze și beserica muierilor, cãci știu un cas când muierile s'au supêrat pre un preot cã n'a incensat și beserica muierilor) întrã în altar luând evangelia de pre tetrapod, séu de pre mészã unde a fost aședatã pentru sãrutare, sub utreniã dã cadelnița fétului, se închinã de trei orĩ, redicã mânilé în sus (mânilé se nu se redice nici când mai sus decãt capul) și ñice „*Impêrate ceresc*“ apoi de dóuê orĩ „*mãrire întru cei de sus*“ și odatã: „*Dómne buzele mele voiũ deschide*“ șcl. S'a îndatinat dupã *Impêrate ceresc* a ñice odatã *mãrire întru cei de sus* și a face închinațiune, apoi éráși *Impêrate ceresc* și a dóua órã *mãrire întru cei de sus* și a dóua închinațiune, în urmã éráși *Impêrate ceresc* și *Dómne buzele mele* și a se face a treia închinațiune. — In liturgicóne aceste nu-s prescrite, ci se aflã numai *Impêrate ceresc* odatã, *mãrire întru cei de sus* de 2 orĩ, și *Dómne buzele mele* odatã. Decĩ uniĩ ñic numai odatã »*impêrate ceresc*;« Dar' usul este a se ñice de trei orĩ *impêrate ceresc* și apoi stichurile mai sus espuse. — Eu mē țên de usul așa ñicând general, adecã sê se ñicã de trei orĩ »*Impêrate ceresc*.« — La sêrbãtorile Pașcilor uniĩ ñic în locul stichu-

rilor: mărire întru cei de sus: « Christos a înviat din morți șcl. După-ce găta preotul cu trina închinare, sărută S. evangeliă, s. altar și apoi închide ușa împăratăscă și începe sânta Liturgiă cu exclamațiunea: „*Binecuvântată este împărăția Tatălui*“ și ȳicând aceste redică evangeliă și face cu dēnsa sēmnul crucei pre s. altar; apoi ȳice ectenia cea mare. — Ectenia cea mare se schimbă după prescriesele liturgiconului la s.-tele liturgie oferite pentru morboși șcl. — După ectenia cea mare preotul cetesce rogățiunile dela ecteniile cele micē, când servirea se face cu diacon acela cetesce și ecteniile cele micē, unē acele ectenie le lasă, deși de regulă trebuie sē se cetescă deōrece nimeni nu-iertat a schimba s.-ta liturgiă după voia sa. (La cāntarea: unule nāscut preotul redică mānile.)

Insēmn deja aici, cum-că preotul tōte rogățiunile, molitvele dela sânta Liturgiă se le ȳică în taină, și nu cu vers înalt cum au datinā a face unē, cācē prin acēsta se conturbă pietatea poporului, care în loc se sē rōge lui Dȳeu, stă se asculte ce ȳice preotul, — apoi când servesc doi sēu trei, se confundă unul pre altul; mai încolo preotul sub sânta Liturgiă — afară de »S.-te Dȳeule« altă cāntare se nu cānte din altar, ci se lase cāntările cantorilor, cācē dēnsul are a se roga în altar și nu a cānta. Se insēmnă acēsta din cauza că unē preoți gātând cu cetirea rugățiunei sub liturgiă, ér' cantorele cāntând încă, cāntă și dēnsul cu cantorele.

După cāntarea antifōnelor și a fericirilor se face *intratul cel mic*, și anume se deschide ușa împăratăscă preotul se închină de trei orē, ia s. Evangeliă o redică niȳel întorcāndu-o cu faȳa ei cātră popor, și ese cātră māna drēptă încungiurānd altarul, pre ușa dela mēȳă-nōpte, ȳicând în taină rogățiunea eșitului: „*Disponătoriule Dōmne Dȳeul nostru cela ce ai pus în ceriuri cetele* șcl. (preotul se o șcie acēsta fără de carte) apoi ajungēnd înaintea ușei împăratăscē întōrce evangeliă cu faȳa ei cātră sēne, o redică niȳel, o sărută și făcānd cu dēnsa sēmnul crucei întonēză: „*Cu înȳeleptiune drēptă*“ și întră în altar, punēnd evangeliă pre altar, și îndatā începe a ȳice rogățiunea: „*Dȳeul cel sânt care pre sântē odichnescē*“ și când întonēză: *Că*

sânt ești Ddeul nostru“ se întorce cătră popor făcând semnul crucei adecă în taină dând binecuvântare, apoi după cântarea intreit sânt se duce la scaunul său făcând asupra scaunului semnul crucei — cu cuvintele „*binecuvântat ești pre scaunul măririi șcl.*“ (la sântele liturgie din Țilele comune nu s'a îndatinat a se duce la scaun) și stând înaintea scaunului intonează „*se luăm aminte*“ șcl. și înainte de ce s'ar' fini cetirea epistólei (sáu a epistólelor) preotul ȝice în taină rogăȝiunea înainte de evangeliă „*strălucesc în ânimele nôstre*“, care se pôte ceti îndată după se luăm aminte, apoi luând cădelniȝa cădesce împrejur s. altar și din ușa împărătescă cădesce de trei oră cătră popor, ér' decă are tẽmp cădesce și înaintea iconostasului, căci adese-oră fiind epistóla scurtă n'are tẽmp a incenza decăt altarul; cădirea sub apostol se se facă încet ca poporul se nu fie conturbat și se pótă auȝi epistóla, după cetirea epistólei preotul stând înaintea altarului întors cătră popor ȝice *pace ȝie*, — apoi cu înȝeteȝiune dreptă se ascultăm s. *Evangeliă pace tuturor* și se întorce cătră altariu ia evangeliă, ese înaintea ușei împărâteșci și ȝice: *dela S. evangelist N. Sânta evangeliă cetindu-se, se luăm aminte*, și la mărire ȝie Dómne se închină cătră altar, apoi cetesce evangeliă său evangeliile și se întorce în altar închiȝend ușa împărătescă. După cetirea evangeliiei se ȝice predica, unde adecă așa e în datină, căci în cele mai multe locurı predica se ȝene după rogăȝiunea amvonului, din cauza că pre atunci sunt mai mulȝi poporenı de faȝă. — Cetind ectenia: „*Se ȝicem toȝi*“ se pot face și schimbările ecteniilor pentru cei morboșı, cei morȝi și altele.

La ectenia: „*Rogaȝi-vẽ cei chiămaȝi Dlui*“, șcl. se pune evangeliă la dreptă făcându-se cu dẽnsa semnul crucei, sărutându-o preotul. La „*căȝi sunteȝi chiămaȝi*“ se desface antimensionul. Antimensionul după cuminecare tot-dẽuna trebuie curăȝit cu totă pietatea, adecă cu discul trebuie a se culege de pre dẽnsul pãrticelele și a se pune acele în s. potir. În Mãnăstirı antimensionul e învẽlit și sub potir stă o pãnză curată. — La „*Ca sub domnirea ta*“ este datina că preotul se se întorcă cătră popor dând în taină binecuvântare ȝicând în taină: *redicaȝi mânile vóstre la cele*

sânțe, și binecuvântați pre Dnmnul. — Am auzit cum-că în unele locuri se omit ecteniile cele mici de după »se dicem toți« și se trece la cântarea »Carii pre cheruvim« După-ce la omiterea acestora beserica n'a dat licenția, nici că se pot omite.

Rogățiunea: „*Nimene din cei ce se légă*“ — după datină se dice cu mânuri redicate și la finea ei se deschide ușa împărătescă, preotul ia cadelnița, cădesce altariul și beserica întrégă dicând în taină psalmul al 50-lea. Aici e locul ca preotul în taină se țenă contrițiune, cerënd iertarea păcatelor sale.

După-ce se re'ntorce preotul în altar pune cadelnița în mâna stângă, redică mânil și dice de trei ori: „*Carii pre cheruvim*“ șcl. și *Ddeule curățesce-mă pre mine păcătosul*“ și sărută antimisul și crucea, făcând trei închinațiuni, se întorce cătră popor și după datină dă binecuvântare în taină, și cu cadelnița în mâna se duce la mésa de pro-comediă și o cădesce de trei ori, apoi dând cadelnița fētului, redică de pre potir velulnicel mare și-l pune îndoit în lung pre brațul stâng, séu decă are legătoria le pune pre spate și-l légă la pept, apoi pune discul pre potir (decă adecă nu a fost deja previe pus pre potir) prinde potirul cu mâna dréptă, ér' cu stênga țené discul stringându-l bine cătră potir și ese pre ușa dela méđă-nópte făcând amintirile în modul următor: „*Pre voi pre toți drept credincioșilor creștini se vë amintescă Domnul Ddeul nostru întru împărăția sa cea cerescă tot-déuna acum și pururea și în vecii vecilor*“ aceste s'au îndatinat a se dice prin diacon, drept-ce unii le lasă, dar' le póte dice preotul până-ce ia velul și celelalte, apoi preotul pășind lin cătră ușa dela méđă-nópte dice :

Pre preasântul Pontificele nostru N. pre preasântitul metropolitul nostru N. pre preasântitul Episcopul nostru N. totă ceta preoțescă și călugărăscă D. D. nostru se-i amintescă întru împărăția sa cea cerescă tot-déuna acum, pururea și în vecii vecilor. Apoi: pre drept credinciosul și de Christos iubitoriul Impératul și regele nostru apostolic N. N. totă curtea și ostașii lui, pre curatorii și binefăcătorii Sântei besericii acesteia, (pre servul său N. pentru acărui sână-

tate, iertare de păcate, repaus şcl. se aduce s.-ta jertfa a-césta) şi pre voi pre toţi drept credincioşilor creştini se vă amintescă şcl. icând aceste de pre urmă se întorce cătră popor şi face s mnlul crucei cu s. potir,  r' d c  sunt credincioşi cari  ar' dori se fie atinşi cu s. potir, pune potirul lin şi cu socotélă pre capurile lor şi apoi intră în altar; pune potirul pre antimensionul desv lit de a drepta,  r' discosul de a st nga, pre discos steluţa, pre potir lasă un vel pun nd p nz tura  a albă şi un vel pre evangeli , apoi potirul îl  nv leşce cu velul cel mare şi c desce de trei ori t te. Se  ns mn  cum-că desf c nd cele de pre potir, adec  velul cel mic, steluţa şi velul cel mare — le atinge înainte de aşedare c tr  c delni , şi aşed ndu-le ice: *cel cu bun chip Iosif de pre lemn lu nd şcl. cari  trebuie se le şcie preotul de-a rostul, c c  are de a aşed  velurile şi celelalte apoi c desce t te ic nd cuvintele din urmă a Psalmului 50; după aste se întorce şi  chide uşă  mp r tesc  şi începe a  tona ectenia: *se plinim rog tiunile*“ se  ns mn z  că  chiderea şi deschiderea uşei  mp r tesc i o p te face şi f tul, spre care scop trebuie ai da instrucţiunile de lipsă. — La „*se iubim unul pre altul*, preotul s rut  velul  nt i  de-asupra Sântului disc, apoi de-asupra sântului potir şi marginea S. altar dinaintea sa:*

La *uşile, uşile* se trage velul de pre uşă  mp r tesc   r' uşă rem ne  chis ,  r' unde nu este vel se deschide uşă  mp r tesc . — Preotul redic  velul cel mare de pre potir, îl  t ne  tins cu ambele m nuri şi ice credeul, plec ndu-se c nd ajunge la cuvintele *şi s'a intrupat dela spiritul s nt*, şi  r ş  redic  aerionul şi-l  t ne  tins asupra darurilor p n' la finea credeului, c nd îl împătură, face cu d nsul trei  chin ţiuni, şi-l pune de-a drepta pre s. evangeli , şi se  chide uşă  mp r tesc , s u se trage velul pre uşă. — Pe potir rem ne velul cel mic. *Sus se avem animele* se ice cu m nuri redicate,  r' se „*Mulţămim Dlui*“ cu m nuri puse la olalt .

Rog tiunea: *cu vrednicia* şcl. se ice cu m nuri redicate. La „*C ntarea de  vingere*“ se face s mnlul crucei cu steluţa, preotul s rut  steluţa şi o pune de-a drepta pre

velul cel mare. — Înainte de ce ar' începe preotul a ȃice rogaȃiunea „*cu aceste fericite poteri*“ se facă în cugetul sėu intenȃiunea cam astfeliũ: *Dómne primesce jertfa asta care ȃi-o aduc din mánurile mele pėcátose cãci voiesc aȃia a-o aduce cum ai poruncit tu Dómne, primesce-o Dómne pentru servii tėi pentru cari o aduc aici trebuie sė se uite preotul în potir, cã óre nu a cãđut cumva ceva în dėnsul, sėu cã nu au uitat a torna vin și apã în dėnsul. Apoi ȃice cu mánuri redicate: *cu aceste fericite poteri* și la cuvintele binecuvėntând — binecuvėntã s. pãne și potirul, apoi luând discul în mânia stėngã, sėu baremĩ atingându-l cu mânia stėngã întonėzã: arėtând cãtrã s. pãne „*Luatĩ máncaȃi*“ și pãnã-ce se cãnta amin preotul face închinãȃiunea, apoi punėnd mânia stėngã pre potir, sėu baremĩ atingându-l arėtã cu mânia dreptã cãtrã s. potir și binecuvėntând ȃice:*

Beȃi dintru acesta șcl. și sub amin erãșĩ face închinãȃiune. — »Rogaȃiunea: „*aducându-ne aminte*“ se ȃice cu mánuri redicate, apoi preotul luând în mânia dreptã discul, în stėnga potirul, pune mánurile crucișĩ preste olaltã, redicã potirul și discul întonând: „*ale tale dintru ale tale*“ Rogãȃiunea: „*incã-ȃi aducem*“ se ȃice cu mánuri puse la olaltã, apoi: *Dómne cela ce ai trãmis*“ cu mánuri redicate făcându-se închinãȃiune la fie-care versicul urmãtor, și binecuvėntând pãnile ȃice *fã adecã pãnea acėsta* așĩșderea binecuvėntând s. potir ȃice: „*erã ce este în pãharul acesta*“ și la cuvintele „*prefãcându-le*“ le binecuvėntã de trei ori cu capul plecat ȃicând: *amin, amin, amin.*

Rogaȃiunea: *pentru-ca se fie celor* se ȃice cu mánuri puse la olaltã.

Dupã aceste pre potir se pune velul cel mic și luând preotul cãdelniȃa cãdesce cele sãnte ȃicând: *Mai ales pentru prea sãntã* șcl.

Unii cãdesc în jur sãntul potir, însė asta trebuie a se face cu fórte mare bãgare de sėmã, cãci se póte îmburda potirul, decĩ e mai consult a incensa numai înainte potirului. — Sub cãntarea: „*cea ce ești mai onorată*“ se cãdesce altariul.

Rogaȃiunile: *Pentru sãntul Ioan* șcl. se ȃic cu mánuri puse la olaltã și la aceste rogaȃiuni se fac amintirile

celor repausați și celor vii. — După Esclamațiunea: *ântâiü îți adă aminte*, rogățiunea următoria se ȃice cu mânări puse la olaltă; așșderea și rogățiunea »*înaintea ta punem tötă vieța noastră.*«

Sub »*Tatäl nostru*« preotul redică mânurile; ér' rogățiunea: »*mulțămim ție*« o ȃice cu mânări puse la olaltă. Sub esclamațiunea »*cu darul și cu îndurările*« își spală mânurile, și rogățiunea următoria: »*adă-ți aminte*« o ȃice cu mânări redicate, după care face trei închinățiuni ȃicând „*D-deule curătesce-mă pre mine păcätosul,*“ apoi se trage vëlul pre ușa împërätescă, séu se închide ușa împërätescă și preotul luând de pre potir vëlul, rădică s. pâne de pre disc ȃenându-o cu două degete de la ambele mâni o înaltă nițel asupra potirului și ȃice: *se luăm aminte sântele sântelor,*“ apoi ȃenënd s. pâne asupra potirului o frânge în patru părți și acele le așăđă cruciși, așa că par-tea însêmnată cu Isus vine de asupra, Xtos dedesubt, Ni — de a stânga, ér' Ka de a drepta, — frângând s. pâne ȃice preotul: *Frânge-se și se imparte mnelul șcl.* apoi luând cu cele două degete de la mâna dreptă părticéua cea de asupra face cu dênșă asupra potirului sêmnul crucei și o pune lin în S. potir ȃicënd: „*Plinirea credinței spiritului Sânt*“ în urmă ia în linguriță apă călduță și o tórănă în potir cu cuvintele: *Căldura credinței plină de Spiritul sânt.* Amin. — Tornarea apei călduță nu se folosesce în multe locuri, în parochiile rurale s'a omis cu totul, din cauza că e greu a încălđi apă în besericele cele mici, mai ales la sântele liturgie din ȃilele comune când în beserică nu-i numai cantorele. Altcum apa caldă ce se tórănă în potir însêmă: că trupul mort a lui Christos a rêmas viu, domneđirea nu s'a luat de la dênșul nici când.

După aceste preotul ȃice rogățiunea cuminecării: *Cred Dómne și mărturisesc.* Aici ar trebui se ȃenă preotul în mâna părticica din jos cu sêmnul Christos, dar asta nu se prea usiteză, ci preotul ȃice rogățiunea cuminecării cu mânări puse la olaltă și cu tötă pietatea.

După finirea rogățiunei se cuminecă cu părticéua Christos ȃicând: *Prețiosul și preasântul trup al Domnului și mântuitoriului nostru Isus Christos se dă mie preotului*

N. spre iertarea păcatelor mele și spre viața de veci“ și făcând închinățiune către S. Potir, cu mâna dreaptă apucă S. potir și cu mâna stângă ținând sub gură acoperemîntul cel alb se cuminecă zicînd: „*Cuminecu-mă eu servul lui D-zeu preotul N.*“ și înghițesce de trei ori din s. Potir, zicînd la înghițitura ântâie în numele Tatălui, la a doua a Fiului și la a treia a Spiritului sânt amin; apoi își șterge buzele și s. potir zicînd: „*Écă s'a atins de buzele mele*“ și îndată zice rogățiunea de mulțămită cu mînuri puse la olaltă. Apoi decă are de cuminecat credințioși sfarmă părțile Ni Ka și le pune în s. potir luând cu socotélă tóte părțicelele de pre antimis cu discul și cu sponghia, pune și lingurița în potir, acopere potirul cu învilitórea cea albă și ia și discosul deschide ușa împărătescă și zice: *Cu frica lui D-zeu* șcl. Se însémnă, cumcă credințioșii se cuminecă din părțile Ni Ka, și nu cu toții ieu discul ca se-l țênă sub barba celui ce se cuminecă, ci se țene un vël, că de ar' cădé ceva se cadă pre acela, în casul acesta discul rămâne pre altariu cu părțicelele.

— Decă preotul are mulți de cuminecat se taie agneț cât de mare, ca din părțile Ni Ka se pótă face părțicelele de lipsă. — Dar' cum am spus unii pun în potir tóte părțicelele, de și cuminecarea trebuie a se face numai din Ni Ka. De sêne se înțelege, că decă n'are preotul de cuminecat pre cineva nu ia lingurița nici discosul, ci discosul după ce la curățit îl pune de a drépta pre aerion, ér' pre potir pune pânza cea albă și un vël și zice deschidînd ușa împărătescă: „*Cu frica lui D-zeu*“ șcl. și după cânterea: »binecuvêntat este cel ce vine« face sémnul crucei cu s.-tul potir zicînd: „*Mântuesce Dómne poporul têu*“ șcl. și se întórce către altar, pune de asupra potirului tóte vëlurile cu discul și cu steluța face trei închinățiuni zicînd: »*înaltă-te preste ceriuri D-zeule*« apoi cădesce și luând potirul cu tóte apartinențele zice în taină: bine este cuvêntat D-zeul nostru și se întórce éráși către popor întonând: »*tot de una acum și pururea și în vecii vecilor,*« și se re'ntórce către altariu și se duce cu potirul la mésa de proscomediă, unde consumă tóte din potir, spălând degetele de la ambele mîni de asupra potirului, și șterge bine

potirul sârutându-l, apoi îl învelesce punând pre dînsul toate apartinențele, preste cari pune și o pânză albă, care se apere de colb potirul și vîlurile; apoi își spală preotul mînurile, merge înaintea altariului împătură antimisul pune pre el evangelia făcând semnul crucei cu dînsa și ȳice ecteniile: »*drepti primind*« unii le ȳic aceste ectenie în taină pînă ce spală potirul, după acea cu întonarea: »*cu pace se eșim*« ese din altariu pre ușa împăratăscă întonând: »*cel ce binecuvintezi*« șcl. și la cuvintele *Binecuvîntă moștenirea ta* dă binecuvîntare și continuă rogașiu-nea întors cătră altariu și gătându-o întră în altariu, ér' corul cîntă »Fie numele Domnului șcl.«

După finirea rogașiuanei acesteia numită rogașiuanea amvonului s'a îndatinat a se ceti rogașiuanea binecuvîntărei pânilor și a primițelor, apoi se face panachida pentru cei repausași. — După acésta rogașiuane se vestesc popo-renilor sêrbătorile, se fac vestirile căsătorinȳilor, se cetesc pastoralele episcopesci, se îndémnă poporul la unele oferte besericesci, se unge poporul cu untul de lemn binecuvîntat (ungerea asta se pôte face și după binecuvîntare) se împarte anafora, se ȳice predica, se vestesce ȳiua s.-telor liturgie fundamentale și altele, sub cîntarea »fie numele Domnului« preotul în altar cu mînurî puse la olaltă ȳice rogașiuanea »*plinirea legei și a profetilor*« șcl. apoi preotul face dimisiunea prescristă.

În parochiile din diecesa Muncaciului la dimisiune se dă binecuvîntarea mai pre urmă și se închide ușa împăratăscă, ér' în alte părți se face dimisiunea după cum este în liturgicon, adecă după fie numele Dlui se dă binecuvîntarea, apoi urméză mărire ȳie șcl. În urmă s'a îndatinat a ȳice: Pentru rogașiuanele sântilor părinților noștri Dómne Isuse Christóse îndură-te spre noi.

În părțile aceste s'a îndatinat și acea, că după fiecare funcțiune sacră după dimisiunea prescristă se dă binecuvîntare asupra poporului, adecă nu se face nici o funcțiune fără a se fini cu binecuvîntarea poporului cu cuvintele: *binecuvîntarea Dlui preste voi* șcl. luându-se afară în-groparea la finea căreia se ȳice »vecinica lui amintire.«

După ce întră preotul în altar și închide ușa împăratăscă, trebuie se ȳică rogașiuanele de mulțămită din liturgi-

con, adecă »*acum dimite*« și cele trei tropare, după cari se se desbrece și se așede la locul lor vestimentele, și se nu le lase acele pre altar, se fie cu îngrijire se se stângă bine luminele și se iasă densusul mai pre urmă din beserică. Décă are ceva de spus poporului, póte se đică după ro-gățiunea amvonului cătră popor: fiți bunī a mă așcepta înaintea besericei, că am de a vă comunica una și alta.

Cu acea că preotul ese mai pre urmă din beserică se premerg multe nenorociri, căci preotul se uită bine în-prejur, óre n'a rămas ceva cărbune picat din cădelniță, óre n'a rămas lumină aprinsă și altele.

Se însémnă, că la spatele altariului trebuie se fie o groșioră învălită cu pétră séu cu scândură, în care se tórnă d. e. oliva rămasă de la miruire, cenușa de la cu-minecătura muceđită și arsă, (preotul se cerce adese-orī cuminecătura morboșilor și de ar' fi mucedă se-o ardă séu se-o consume). De ar' cădé în potir muscă séu paingen, acele se se arđă și cenușa se se arunce în groșioră, pre scurt tóte cele rămase de la cele sante se se ardă și se se pună în acea groșioră.

E drept că acele ar' fi se se arunce în apă curgă-tóriă, dar' nefiind pretotindene apă curgătóre pentru acea se pun acele în groșiora amintită.

În urmă se mai adnotéză cumcă când la sânta li-turgiă servesc mai mulți preoți, toți sunt datorī a se cu-mineca, și nu-i iertat ca unii se se cuminece ér' alții nu.

§. II. Însemnătatea însératului.

Servirile de la înserat ne aduc aminte zídirea, căde-rea în păcat și tēmpul urmat după acea plin de păcate, când ochii priveau la ceriū după rescumpēratoriū, când poporul suspina: rouați ceriuri! Însé cu venirea lui Chris-tos vedem în ceremoniile dela înserat întipuit și isvorul mângăerei și începutul rēscumpērării. Psalmii dela însé-rat arétă crearea și oftarea după rēscumpērător. Dintru adēncuri am strigat cătră tine Dómne. Apoi cu vohodul și cu deschiderea ușei împērătescī se întipuesce sosirea lui Christos, și poporul în cântarea »Lumină lină« laudă pre

Domneșeu, care la apusul sórelui când eram cuprinși óe pécate a venit ca se ne mántuésca. Se rógă poporul se fie vrednic a se feri de pécate, și cántá cántarea bêtrâ-nului Simion, care a portat pre brațe pre pruncul Ișus, pre rescumpératoriul sosit.

§ 12. Insămnatatea Lítiei.

Cuvențul Litiá însămneză eșire, sau mai bine procesiune, și dupá tipic este a se servi în pridvorul besericei. — Creștinií cei dintâiú în zile de sərbátóri au început rogáșionile de cu sérá, au priveghiat tótá nóptea, rogându-se și cántând, apoi a finit sərbátórea cu s. Liturgiá. — Sub rogáșionile de nópte apoi se binecuvéntá și pânilé. — Lítia se începe dupá vohod adeca dupá ce preotul cu eșirea evangheliei întipuesce sosirea lui Christos, însăm că dupá ce Christos a sosit noi nu cutezám a cere darul în altariú unde stá tronul Lui, ci afará de altariú. Lítia se face și afará de besericá în tēmpuri de bóle epidemice, tēmpuri de résbóie, când se face și procesiune în jurul besericei.

Binecuvéntarea pânilor celor 5 însămneză înmulțirea celor 5 pâni prin Is. Christos și în aducerea aminte a minunei acesteia cere preotul binecuvéntare asupra rodurilor pámēntului.

§ 13. Insămnatatea Mánecării.

Până ce însēratul întipuesce nascerea lui Is. Christos, până ce la însērat se întipuesce crearea, cáderea în pécát și desperarea omenimei, și i urmēzá bucuria pentru sosirea lui Is. Christos pre care la vēđut dreptul Simion, și pre care cu cuvintele lui Simion îl binecuvintézá beserica, până atunci la utreniá este arētat tēmpul lui Isus Christos care deja a venit dar' încă nu-i cunoscut. S'a arētat D.-șeu — ca S. Ioan în pustiá — însē întunerecul încă nu se ímpráscia ci pocáința e mai tare, dorul e mai ferbinte, și acest dor aflá rēsunset în ínvēțătura lui Isus, care începe a grái cátrá omenime în cetirea evangheliei. — Apoi urmēzá bucuria. — Se sárutá evangelia în sēmnul supune-

rei cătră Christos și se laudă Isus cu cântările cele mai frumoase scóse din test. vechiú și nou, și în urmă i-se dá mulțămítă pentru lumina care a dat'o ca conducătoriă în viéță și care lumineă a aprins'o nu numai în mintea dar' și în ânimele ómenilor ca ast-fel cu totul se potém trái după sântă voia Lui. — Utrenia nu numai că se începe dar' se și finesce cu cântarea ângerescă: Mărire întru cei de sus lui Domneđeu. Mărire întru cei de sus lui D.-đeu care ne-a arétat lumina, mărire lui D.-đeu, care a îm-prăsciat întunecimea și a trimis lumina. De-aréndul finirea utreniei ar' fi sě se facă pre când răsare sórele.

Insēmñatate frumósă are la utreniă canonul, adeca cele 9 cântări închipuitoře a celor 9 cete ângerescī, și anume: cântarea lui Moise cu care a preamărit pre D.-đeu când a trecut preste marea roșie (II. Moise 15). A dóua când a condus poporul preste pustiă la muntele Nebo. (V. Moise 32).

Beserica în aceste dóue cântări dá mulțămítă pentru pregătirea rěscumpěrárei, pentru testamentul vechiú, pentru minunile cele multe, cari ni s'au dat, ca cu atât mai tare se credem în testamentul nou. A treia e cântarea Anei a maicei profetului Samuil, când D.-đeu a ascultat rogățiunile ei și a dat poporului evreesc profet. (I. Impěr. 2. 2.) A patra e cântarea profetului Avacum, care s'a invrednicit de D.-đeu ca în lumina ce a apărut de la răsărit sě prevestescă pre Mesia (Avac. 3, 3.) Aceste dóue cântări dau mulțămítă pentru nașcerea lui Christos și pentru lățirea învěțături Lui. A cincea cu cuvintele lui Isaia preamăresce concepțiunea minunată a lui Isus Christos (Isaia 7. 8—9). A șesa cântă despre profetul Iona, care cu petrecerea de trei đile în pântecel chitului a însēmñat pre Christos cel culcat în trei đile în morměnt.

A 7-a și a 8-a laudă învierea cu cuvintele celor trei tēneri din Babilon. (Dan. 3. 26. 90.) Aici apoi se adauge cântarea Preac. Fecióra Mariă »Măresce sufletul meu pre Dòmñul.« (Luca 1, 46—55.)

În urmă cântarea a 9-a đice mulțămítă pentru acésta cu cuvintele profetului Zacharia. (Luca 1, 68—69.)

§ 14. Insămăntatea Órelor.

Sub óre înțelegem ceremoniile mai scurte făcute întru amintirea órelor din ziua de pătimire a lui Is. Christos, acele óre sunt împărțite după calculul ovreesc. Adeca evreii au împărțit ziua dela răsăritul sórelui pân' la apus, și rěstêmpul de trei óre la numit cu óra ântâie din órele cari au cădút în acel restêmp.

Óra ântâie însămneză prinderea lui Isus, care s'a făcut în dorii de di, și ducerea lui Isus la Pilat și la Caiafa. Óra a treia (adeca după calculul nostru dela 9—12 óre) însămneză spălarea mânilor lui Pilat. Oftarea omenimei după ajutor. Ne amintesce pre Isus cel judecat. In óra acésta se cetesce și Psalmul 50, ca se ne curățim de păcate spre primirea Spiritului sânt, care în óra a treia s'a pogorit asupra sântilor apostoli, și se pogoră și acum în s.-ta liturgiă și se așađă în ânimele acelora, cari se cuminecă cu vrednicia.

In óra a 6-a s'a rēdicat Isus pre cruce, ca cu mânu-rile întinse se împlóre îndurare omenimei.

Óra a 9-a se cetesce după S.-ta liturgiă și ne pune înainte mórtea lui Isus Christos cea de pre cruce. Deja și s.-ții apostoli s'au îndatinat a petrece têmpul acesta în rogățiunî; căci cetim în faptele Apostolilor, cumcă Petru și Ioan s'a suit în beserică la óra a 9-a a rogățiunei.

Aceste sunt ceremoniile pregătitoare la S.-ta Liturgiă. Din aceste vedem vieța lui Isus Christos dela naștere pân' la mórte. — Aceste ne fac se pētrundem vieța întrégă a lui Isus. Se vedem desperarea omenimei, se auđim pre S. Ioan vestind penitența, se vedem pre Isus în leagân la înserat, și învățênd la utreniă, pătimind sub óre, dar' numai ca întipuit, că apoi in S.-ta liturgiă cu adevērat și cu vrednicia sē-l potem primi.

Aceste ceremonie adeca înseratul, Litia, órele și mâ-necarea se fac în deosēbitele restêmpuri a zilei. Beserica cu séră începe ziua adeca cu vecerniă, și continuă cu dupăcinariul și cu međunopteriul apoi urméză utrenia cătră care adese-orî e legată óra ântâie, óra a treia și a șesa premerge liturgiei, ér' a 9-a urméză după liturgie.

Pavecernița séu dupăcinarul pregătesce pre cei ce se gată la odihnă, la somn, ér' međunopteriu este pentru amentirea învierii lui Christos. Aceste ceremonie se sevêrșesc publice prin călugări, până ce pentru credințioși în domineci și în sêrbători sunt obligătorie vecernia, utrenia și s.-ta Liturgiă. Pentru popor se cetesc publice în vinerea mare órele, la Crăciun și Bobotéză órele, dupăcinarul și litia, cetindu-se Litia și la sêrbători mai mari, dar' nu pretotindene. — Altcum tóte aceste — precum s'a arêtat și mai sus — este dator preotul a-le împlini ca rogațiunile lui de tóte ȓilele.

§ 15. Insêmnatatea Proscomediei.

Scim cumcă s.-ta Liturgiă se sevêrșesc întru amin-tirea Domnului nostru Is. Christos, cu aceste cuvinte se și începe scóterea pânei. — Atât proscomedie cât și s. Liturgiă ne pun înainte anumite părți din vieța lui Isus Christos.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În proscmediă se întipuesce nașcerea și tênețele lui Isus Christos, drept acea mésa de proscmediă întipuesce locul nașcerei lui Christos, séu pescerea din Vifleim, — discul întipuesce ieslea în care a fost culcat pruncul Isus, ér' vêlurile, învêlítórele, cu cari Preacurata Fețióră la învêlit pre Isus Christos. - Stéua, însêmná stéua magilor dela rêsărit.

(Invêlítórele de pre potir au mai încolo și altă însêm-nătate anume învêlítória de pre fața lui Christos cu care a fost învêlit în mormênt, aerul cel mare întipuesce și piétra de pre ușa mormêntului.)

Scóterea sântei pâni închipuesce conceperea și nașcerea lui Christos din Preacurata Fecióră Maria. — Așeđarea s. pâni pre discos însêmneză așeđarea lui Isus Christos în ieslea din Vifleim. Junghiarea este simbolul patimilor lui Isus. Impungerea cu lancea simboliséză împungerea din cóstele lui Isus, ér' apa și vinul închipuesc sângele și apa, care a curs din cóstele lui Isus Christos, dar' și acea, că Isus este Domneđeu și om adevêrat. Părti-

céua pusă în onoare Preac. Feciórei Maria închipuesce demnitatea ei, care stă mai aprópe de Isus.

Părticelele pentru sânti, închipuesc legătura tainică dintre Christos și dintre sântii lui. — Sunt 9-ă părticelele întru amintirea sântilor și a celor 9-ă choruri ângeresci, adeca: Cheruvimii, Serafimii, Archangelii, Stăpâniile, Scaunile, Domniile, Ângerii, Poterile și Căpăteniile.

La servirile sacre cu diaconii, acestia închipuesc ce-tele cele ângeresci, — orariul pe umerii diaconului închipuind aripile ângerilor.

§ 16. Insămăntatea vestmintelor — ornatelor besericesci.

Stichariul întipuesce cămeșa cea necusută a lui Isus Christos, mânecările legăturile cu cari s'a legat mânilor lui Isus Christos; epitrachul însamnă jugul Domnului și darul spiritului sânt, ce se vârsă preste credințioși prin mijlocirea preotului, brêul întipuesce funea cu care fu legat Mântuitorul, ér' felonul întipuesce dreptatea și iubirea, care trebuie se le aibă preotul în tóte faptele sale.

§ 17. Insămăntatea ceremoniilor dela sânta Liturgie.

De și însămăntatea ceremoniilor de la s.-ta liturgie se propune în școli și în teologie, totuși le arătăm aici pre scurt, ca ast-fel fiind acele înainte ochilor, cu atât cu mai mare pietate se se servescă taina cea mare din sânta Liturgie.

Aici facem însemnările de la s.-ta Liturgie a s.-tului Ioan gură de aur.

Ceremoniile de la acésta s.-tă liturgie se pot împărți în trei părți și anume:

I. Proscomidia, adeca prepararea s.-telor daruri.

II. Liturgia Catechumenilor.

III. Liturgia credințioșilor.

Liturgia catechumenilor este partea dela început pân' la ectenia catechumenilor »Câți sunteți chemați eșiți.«

Liturgia credințioșilor dela aducerea darurilor, cano-
nul și s. Cuminecătură, S. Evangelia, care este așezată
tot-dea-una pre altar, închipuesce pre Isus Christos șeđă-
tor pre tronul său.

Esclamațiunea »Bine este cuvântată împărăția Tatălui«
șcl. însemnă că prin taina întrupării lui Christos ni s'a
descoperit cumcă în Domneđeu sunt trei fețe. Sânta Li-
turgia este descoperirea și reamintirea adevărată a acelei
întrupări.

Ecteniile mari sunt mai multe cereri pentru pacea și
alte lipse a credințioșilor, ér' cele mici cereri de pace
cătră noi înșine. — »Cu pace se ne rogăm,« adeca se
avem pace în ânimele năstre cătră toți ómenii, iubire și
bunăvoire se locuască în ânimile năstre, de óre-ce rogă-
țiunile celor învrășbiți nu pót fi plăcute lui Dumneđeu.
— »Cu pace se ne rogăm« sună și preotului — că dên-
sul se fie în pace sufletescă și curat.

Antifónele sunt compuse din profetiile test. vechiú și
închipuesc predicarea s.-tului Ioan y botez. în deșert, ér'
unule născut și fericirile împreunate cu cântarea antifóne-
lor închipuesc întruparea adevărată alui Christos și împli-
nirea mântuirii năstre.

Luarea și ducerea evangheliei de pre altariú la întratul
cel mic închipuesce venirea Mântuitoriului în lume. Săru-
tarea sântei evangheliei, este sémnul iubirei și alipirei preo-
tului cătră Christos și cătră cuvintele lui, și cumcă cu
toții trebuie se primim cuvintele lui Christos. — Intratul
cel mic însemnă încă și acea, că Christos este calea care
duce la cer, ușa prin care putem intra la cer.

Deschiderea ușei împărătescî însemnă, cumcă Chris-
tos este catapetésma prin rumperea căreia ni-s'a deschis
ceriul, care era închis.

Ducerea luminei înaintea s.-tei evangeliă, închipuesce
pre s. Ioan botezătoriu, care ca lumina strălucitoare a arăt-
tat calea, care duce la Mântuitoriul. Cu înțelepțiune dréptă
și redicarea evangheliei însemnă cumcă Isus Christos începe
a învăța și suntem provocați ca se ne supunem învăța-
turi lui.

Cântarea întreit sântă închipuesce concordia și unirea ângerilor și a ómenilor, pentru acea se cântă acest imn în altariü prin preot, afară de altariü prin cântăreți și prin popor.

La cântarea »Sânte Dumneđeule« servind mai mulți preoți, este frumos decă mergerea la spatele altariului se întêmplă ast-fel, că cei din stânga merg cătră drépta, ér' cei din drépta cătră stânga, și érá-și se întorc astf-el la altariü după cetirea epistolei.

După cântarea întreit sântă preotul đicênd: »binecuvêntat ești pre scaunul mărirei« șcl. face sêmnul crucei asupra scaunului sêu, prin ce însêmnézá complinirea și sigilarea acelora carí au fost pređise despre Christos.

Șederea pre scaun cu fața întórsă cătră popor însêmnézá poterea dată preotului de a supraveghia preste turma sa.

»Se luăm aminte« șcl. ne fac atenți ca se stăm cu atențiune și se ne pregătim cu înțeleptiune la privirea sântului Sacrificiü.

Prochimenul înaintea epistólei, însêmnézá enarările profetilor și profetiile despre venirea lui Christos. — Prochimenul se cântă cu vêrs înalt, cum merg și ostași înaintea împêratului esclamând; ast-fel și noi înaintea Impêratului ceresc.

Pace ție, pace vouê, însêmnézá, că precum a dat și a lăsat Isus pace apostolilor, ast-fel și preotul dă pace poporului. — Se scóla de pre scaunul sêu, pășesce cătră popor, ca în numele Domnului se vestéscă pacea și Evangelia la popor.

Cu înțeleptiune dréptă (drepti) însêmnă, ca se stăm drept, cu atențiune și se ascultăm sânta evangeliă. — De aici se vede cumcă creștinií cei deântáiü au ascultat sânta liturgiă în genunchi, și la anumite părți a sântei liturgie s'au rêdicat, ast-fel și la cetirea sântei evangolie.

Mărire Ție Dómne însemnézá: Mărire Ție, că și la noi ai trâmisi învêțătura ta și ne-ai făcut dêmni la ascultarea ei.

După evangeliă se cetesc cetenie varie, rogățiuni varie, căci după cetirea evangoliei se cuvine a-se roga pentru

acea, cari servesc evangheliei, cari au urmat lui Christos și învățătorei lui. — Rogățiunile s'a făcut pentru aceia cari deja sunt fii a lui Christos, ér' pre ceialalți, adeca pre catechumeni îi provócă preotul se iésă afară căci dênșiî încă nu sunt (nu au fost) botezați. — Toți aceia cari nu-s demni a se roga cu noi, se iésă afară; ér' cei credințioși se rămână și se se róge cu noi. — Ast-fel a fost la începutul creștinismului, astăzi rămân toți credințioși în biserică, căci toți sunt botezați. Unii le lasă aceste ectenie, dar' fac réu, căci cu cetirea acelora se reamintesc tîmpul începerei creștinismului, și e bine ca creștinii se-și aducă tot-dea-una aminte de acele tîmpuri, și și acea că óre demni sunt și dênșiî a fi de față la aducerea s. jertfe. Urméză liturgia credințioșilor.

În rogățiunea »mulțămim Ție« preotul se róga, ca Domneșeu se priméscă cererile nóstre precum se priméscă și jertfa, care o pregătim pentru popor.

În rogățiunea: »érá-și și de multe-orí,« ne rogăm ca se ne putem împărțăși nevinovați și fără osêndă cu sântele taine.

Cu cântarea: »Carii pre cheruvim« șcl. ne pregătesc beserica la taina cea misterioasă. Cu cântarea »Carii pre cheruvimi« beserica imiteză cântarea ângerilor cari continuu laudă și preamăresc pre Dumneșeu.

Noi — ȃice beserica — cariî închipuim mistice pre ângeri și cu aceia împreună cântăm cântarea întreit sântă, făcătórei de vieță Treimeii, se lăpêdam dela noi tótă grija pămêntéscă ca se putem fi demni a primi pre Impêratul tuturor, carele însoțit de cetele ângerilor sosesc între noi. Avem se ne întipuim, că noi nu mai suntem pre pămênt, ci în ceriü, căci sub sânta Liturgie de și nevedüt Beserica se preface în ceriü, și noi stăm înainte tronului mărireii.

Darurile se ieu de pre mésa de proscmediă și se duc cu procesiune prin ușa împêrătéscă la altar. Acesta este (vohodul) eșirea cea mare; cu evangelia se numesc eșitul cel mic.

Eșirea cea mare se face cu frumoasă ceremoniă când d. e. servesc episcopul. Diaconiî merg înainte cu lumi-

nări închipuind pre ângerii Domnului, se duce vëlul rëdicat (în rësărit asupra capului). Vëlul închipuesce trupul gol și mort a lui Christos. Mai marele cere binecuvântare pentru toți.

Când servesce preotul le ia dënsul tôte de pre mësă de proscmediă, premergându-i fëtul cu lumina aprinsă.

Poporul îngenunchiă arëtând cu asta, cumcă adoréză pre Isus Christos, care se pregătesce la jertfa cea mare și se rógă și dënsul ca se fie amintit în jertfa ce se aduce. Ingenunchiarea acësta însë încă nu arată, cumcă poporul adoréză sânta pâne și vinul, nu ci numai adorarea lui Is. Christos, care se pregătesce la jertfa cea mare.

Străportarea sântelor de la mësă de proscmediă, întrarea cu dënsese în altar, himnul cherovimilor închipuesce și întrarea lui Isus din Bethania în Ierusalim, când prunci și poporul ca și la rege și la învingătoriul morții i-a cântat imnul de laudă. — Mai încolo acësta ceremoniă frumósă închipuesce și conductul care la dus pre Isus la mormënt.

Învëlitórele închipuesc și vestmëntele cu cari a fost învëlit Is. Christos în grópă; cadelnița cu tãmëia și fumul de tãmëie, aerionul cel mare închipuesc și miresmele, și giolgiul cu cari la uns și la învëlit Iosif de la Arimatea pre Isus. Punerea darurilor pre altariü întipuesce restignirea séu și punerea lui Christos în mormënt.

Pentru acea sã pun darurile pre altar, se învëlesc însemnând că de la început Isus n'a fost cunoscut tuturora. Potirul sub vël stă în întunecime, cum a fost întunecósă nóptea în care fu vëndut și prins Isus.

Apoi după rogățiunile pentru petrecerea pacinică a țilei esclamăm: »Se iubim unul pre altul« se ne curățim sufletele de tôte patimele, căci acësta e porunca cea mai mare ca se iubim unul pre altul. — Odinióră la cuvintele aceste se iubim unul pre altul se sărutau nu numai preoții în altariü dar' și poporenii cu sărutarea feței, mai târziu acësta sa sistat (se susține și ađi când servesce episcopul) dar' însemnătatea ei a rëmas.

În ânimele nóstre și ađi debue se iertăm tuturora și cu cugetul se dãm sărutarea pazei tuturora, ca cu un suflet se mărturisim pre Tatăl, Fiul și pre Spiritul sânt.

Cuvintele: »uşile uşile« odinióră a sunat păzitorilor cari stăteau la uşile besericei, ca se păzescă bine ca se nu între în beserică ceva inamic, escomunicat séu alţi réivoitorí. Astăđi aceste cuvinte sună nóuë, ca se închidem ânimile nóstre de tóte, cari sunt nedemne de sânţenia besericei. Mărturisirea credinţii o facem stând pentru împorţanţa actului.

Sub cetirea »credeului« preotul rădică vélul de pre potir, îl ţene întins şi la cuvintele »şi s'a întrupat de la Spiritul sânt« se pleacă adorând prin acésta misteriu cel sânt al întrupărei lui Christos; la finea credeului se închină de trei orí mărturisind credinţa sa cea adênçă.

Cu intonarea credeului cei remaşi în beserică au mărturisit credinţa şi statornicia în credinţă, căci catechumenii şi şi cei păcătoşi eşiau afară din beserică.

După credeu se închide uşa împărătescă, însemnând pogorirea lui Christos în limb; ér' tragerea vélului pre uşă însemnă pre păzitorii, pre cari beserica îi asemnéză cătră ostaşii păzitori a regelui care dórme.

»Se stăm bine, se stăm cu frică« adeca se stăm așa cum trebuie se steiă omul înaintea lui Domneđu, cu frică şi cu ânimă luătoare de sémă. Se stăm așa, ca cheruvimii înaintea tronului lui Domneđu.

»Sus se avem ânimele.« Adeca ca şi cum am đice: Écă fraţi! a sosit minutul sərbătoresc, se ne rădicăm ânimile cătră Domneđu, căci de acolo, din sus vine la noi darul. Se ne aducem aminte, că se apropie prefacerea.

»Avem cătră Domnul« adeca suntem gata, noi deja am rădicat ânimile nóstre cătră cele de sus.

»Cu vrednicia şi cu dreptate.« Şi Isus Christos luând pânea în mână a dat mulţămită şi a frânt'o. — Mulţămim pentru tóte graţiile şi mai ales pentru darul cel mare care Te îndurí Dómne al primi din mânilé nóstre nevrednice, Tu Dómne căruia servesc Cherovimii şi Serafimii.

»Sânt, sânt sânt este Domnul.«

Patru imnuri de laudă avem:

1. Mărire întru cei de sus lui Domneđu.
2. Sante Domneđuule şcl.

3. Imnul Cherovimilor.«

4. Sânt, sânt, sânt.

Acest imn este exclamare pentru triumf, cântare de mărire cu care ângerli cu ómenii preamăresc pre D.-șeu.

Preotul face cu stéua sémnul crucei pre discos, trăgând cu sunetul ce se produce atențiunea poporului. — Acum atențiunea poporului se trage cu sémnul clopoțelului.

Urméză cântarea de învingere: »Cântând strigând, vers înălțând și grăind.« Aceste patru cuvinte nu numai însémná cele patru elemente din cari e compus pământul, séu cele patru părți a lumii în cari se laudă Domneșeu, ci se esplică și ast-fel, că însémná cele patru animale cari se amintesc în scriptură, adeca care cântă e: Vulturul, care strigă boul, care înalță vers leul, care grăesce omul.

Aceste patru sunt pictate și lângă cei patru evangeliști. (Anume S. Ev. Mateiú se pictéză cu figura omului. s. Marcu cu leu, s. Luca cu boul și s. Ioan cu vulturul).

Consecrarea, respective canonul este partea cea mai sântă a sântei Liturgie: »Luați mâncăți« șcl. a șis Isus.

Cuvintele aceste căror auctorul lor domneșesc le dă potere — efeptuesc ca El care aduce jertfă se fie de față ca jertfa, și pre altar nu mai este pâne nici vin, ci este de față însuși Domneșeu omul Isus Christos.

La cuvintele prefacerii poporul raspunde cu »Amin« mărturisind că acele tóte le crede.

După acea preotul înălțând sântele daruri șice: »Ale tale« adeca: deóre-ce noi nimica n'avem ce ț'am poté aduce ție de jertfă — aducem ale tale, și pentru bunăta-tea ta acésta nemărginită — că ne învrednicesci a ne da ale tale — te lăudăm, te mărim și-ți aducem mulțamită.

Cu rogățiunea: »Incă-ți aducem ție« șcl. cerem pogorirea Spiritului sânt preste daruri și preste noi; lăudând după aceste pre Preacurata Fecióră Maria, ne pregătim la sânta cuminecătură.

După acésta pregătire șicem rogățiunea Domnului și cu cuvintele: »Se luăm aminte sântele sântelor« espri-măm cumcă sântele se dau numai sântilor și în urmare și noi numai curățiți de tóte pécatele putem primi sântele daruri. Sântenia tuturora vine dela însu-și Domneșeu,

mărturisind noi cumcă numai Domneḃeu este unul sânt și unul Domn, și acésta se mânturisesce cu cuvintele »Unul sânt« șcl.

Domneḃeu ne face pre noi sânti, El ne dă daruri, curățeniă de păcate în Sacramântul Penitenții.

Frângerea pâinii este imitarea esemplului Mântuitoriu-lui, care la cina cea de pre urmă a frânt pânea.

Una părticică se pune în potir, însemnând, că mântuirea noastră prin sacrificiul crucei s'a făcut și cu conlucrarea Spiritului sânt.

După ce preotul se cuminecă, se deschid ușile împărătesci, și preotul cu s. potir se întorce cătră popor însemnând arătarea lui Isus Christos după învierea sa.

Ér' întórcerea a dóua cătră popor cu s. potir și ducerea potirului la mésa de proscmediă închipuesce venirea a dóua a lui Isus Christos.

După cuminecare credințioșilor se dă pâne — anafórá — ca se închipuésca întréga s. cuminecătură, și se nu o scuipe cumva afară.

Credințioșii se cuminecă ast-fel: Preotul ia o părticică din s. trup din potir și nițel din s. sânge și cu tótă pietatea dă cuminecătura credințiosului ḃicând: cuminecă-se servul lui Domneḃeu N. cu sântul trup și sântul sânge al Domnului și Domneḃeului nostru Isus Christos spre iertarea păcatelor sale și spre vieța sa spre veci. Amin.

Apoi preotul cu ștergătorița de pre potir ștergând buzele credințiosului ḃice: étă s'a atins de buzele tale și va șterge Domnul tóte păcatele tale. Apoi credințiosul sărută marginea potirului, se departă, îngenunchiă și ḃice rogățiunile.

Ar' fi de dorit, că în domineci și mai ales la sərbătorile cele mari tot-de-una se se cuminece și dintre credințioși. — Cei ce nu se cuminecă se-și aducă aminte că Domnul nostru Isus Christos în s. Liturgiă se arată lor, precum s'a arătat mironoșitelor și apostolilor după înviere; se-și aducă aminte cumcă câte a suferit Isus pentru noi, pentru ca se ne deschidă Impărăția ceriurilor, și se se róge cu tálhariul: Amintesce-ne Dómnne când vei veni întru împărăția ta; cerënd ast-fel că după ce sunt nevrednici

a primi sântul Lui trup și sânge, se trămită darul său preste dênșii.

La rogățiuena amvonului preotul ese între popor, însemnând că în altariu a representat pre Isus, pre arhierul cel mare; acum pășesce între fii săi sufletesci ca păstoriul cel bun ca să se róge împreună cu dênșii, cerënd binecuvântare asupra tuturoră.

După rogățiuena amvonului său la finea s. Liturgie se dă poporului întreg anafora, însēmnd că: tu creștine care nu te-ai cuminecat, ie parte barēmî pânea acésta binecuvântată.

Impărțirea pânei la finea s.-tei liturgie însēmneză și agapiile, — gustările creștinilor celor dintâiu, care se făcêu la olaltă după s.-ta liturgiă și după sântele serviri.

Dând binecuvântare, preotul rēdică mânilē însēmnd pre Isus care se rēdică la ceriū binecuvântând pre s.-ții apostoli și pre popor.

După aceste esplicări scurte nu pot se nu trag atențiuena fraților preoți și la acea, cumcă la cetirea s. Evangelie se nu đică dela Ioan, Mateiū, ci se đică dela s.-tul Evangelist Ioan sânta Evangeliă cetindu-se; — și de câteori cetesce său grăiesce preotul despre sânti, se adaugă cuvēntul sânt și se nu đică d. e. așa am cetit aceste la Pavel apostolul, ci se đice la sântul Pavel apostolul.

Noi poftim se fim onorați cu titule de domn, și altele, — se cuvine se onorăm pre sânti cu cuvēntul sânt, prin acésta învėjăm și pre popor a onora pre sânti.

Mai încolo în domineci și în sērbători preotul se mērgă la beserică îmbrăcat cu reverendă, și nu cu nesce vestminte civile, cum pōrtă unii acum nesce vestmēnte scurte. — Și se nu uite preotul cumcă e dătorința lui sântă a face însēratul și utrenia, și pēcătuesce decă sevēșirea acelora le lasă cantorelui.

Insēmnd și acea, cumcă preotul se nisuescă a descepta pre poporenī, cumcă în domineci și în sērbători se aducă prescuri la beserică; ér' preotul să se îngrijescă se aibă vin curat și nestricat. Spre scopul acesta e consult a țēné în altar mai multe oieguțe mici în carī să se tōrne vinul

să se astupe bine și să se pună culcate, ast-fel apoi vinul, nu se strică și nu capătă muceḃală. Atari oieguḃe mici pot fi și ḃece, cam atāt de măriḃore, cumcā vinul din una se fie destul la una sātā liturgiā.

Nu pot se nu trag atenḃiunea fraḃilor preoḃi, cumcā sātā cuminecātūrā din s. cibor se-o schimbe dupā jurstāri cāt de adeseori.

S. Cuminecātūrā pentru cei morboḃi se pregātesce în joia mare (veḃi Tipicul din 1886.) și arareori stā pān' la an; decī se pōte schimba în cas de lipsā și în tōtā sēptāmēna.

Apoi preotul cercānd s. Cuminecātūrā din s. Potir, sē se închine și se āmble cu sāntele cu cea mai mare pietate aducāndu-ḃi aminte cumcā în s. Cibor este însuḃi s. Trup și sānge al Domnului nostru Isus Christos. Este frumos a nu se atinge de cāt cu patrafir în grumaz și cu ḃicerea barēmī a unui »Tatāl nostru.«

Dorere, cā unii tractēzā cu cele sānte aḃa ca și cum ar' tracta cu ori ce obiect. Unii ca acestia au pēcat mare; la atari lipsesce pietatea.

PARTEA II.

Despre Sacraminte.

§ 1. Botezul.

Observări generale. Înainte de ce s'ar începe conferirea s.-tului Botez, s'a îndatinat a se ceti rogățiunea (molitva) asupra mōșei, care a redicat pruncul, dēcā adeca mōșa e creștină, ér' dēcā la rēdicarea pruncului a fost dōuē séu mai multe muieri, atunci rogățiunea prescrisă sē cetesce preste tōte; — și anume: mōșa ingenunche, ér' preotul pune patrafirul pre capul mōșei și cetesce rogățiunea prescrisă: »*Domne Isuse Christōse, care te-ai născut*« scl. după cetirea rogățiunei mōșa se rēdică. La cetirea rogățiunei acesteia, mōșele dearēndul țēn în brațe pre cel botezând, dar' se pōte ceti rogățiunea asupra mōșei și dēcā pruncul nu-i în brațele ei.

La conferirea s.-tului botez se folosesce apă și oleu. — Apa trebuie se fie curată și rece, dar' pōte fi și caldă séu încālđită, cācī apa caldă folosită la ceremonie besericescī însēmneză căldura spiritului sânt.

Pentru botezare s'a îndatinat a se păstra în oiegi curate apă binecuvēntată de la Bobotéză și și de la sântirea țérinei, — ér' dēcā preotul n'ar' avē apă binecuvēntată, se o binecuvinte cetind rogățiunile sântirei apei de la botez prescrise în Euchologiū.

Apa de botez sē se păstreze în loc curat, preste véră în biserică, preste érnă în chilie séu în ceva cămară unde nu înghiață. Apa sântită astupată bine în oiegi nu se strică și se pōte folosi în multă vreme.

Apa cu care s'a botezat pruncul se se tórne în loc curat și anume în grópa din altar, séu în grădină curată. — Untul de lemn așîșderea se fie curat și fin, și acela de ar' fi de lipsă se se înnoiéscă mai de multe-orî preste an, curățându-se bine vasul în care stă. Rogățiunea pentru binecuvântarea untului de lemn se află în Euchologiū la finea rogățiunelor pentru sântirea apei botezului.

Mulți greșesc cu acea, că untul de lemn nu-l binecuvântă, ci decă se golesce vasul cel cu untul de lemn, tórna în densusul altul făr' de binecuvântare. — Alții și apa o lasă nebinecuvântată; — ér' la uniū vasele untului de lemn și al s. Mir sunt atât de hîrőse, încât omul se miră cum póte servi din ele preotul, căruia decă i sar' pune în atarī vase mîncarea, ar' sta se fugă; drept acea tóte vasele sacre sunt a se curăți, ca acele se fie curate, frumoșe și cuvenințioșe pentru servirile sacre.

Sântul Mir este a se înnoi în tot anul, adeca preotul după sêrbătorile Pascilor, tot-dea-una se céră s. Mir de la Episcop pre calea oficiului protopopesc.

Greșesc aceia cari țen s. Mir doi-trei anī în vasul s.-tului mir, unde acela se rânceșesce și se strică, dar' nicī nu-i iertat cum am scris mai sus a folosi mirul rēmas din an pre an.

Atât pre vasul untului de lemn, cât și pre al s.-tului Mir se se pună însēmnaire, că care vas ce conține, ca se șcie preotul îndată de care are lipsă; înscripția se póte lipi chiar' și pre oieguțe, — de și pentru s. Mir și oleu deja sunt vase anumite și eftine, de bronz, carī trebuie se le aibă fie-care beserică. — In acele vase trebuie se fie 2-ă bêtūrele (séu barēmī unul cu vêrv tēmpit pentru ungerea pruncului).

In urmă se însēmna cumcă preotul se învețe pre móșe a boteza după forma prescrisă, căcī adese-orī se întēmplă că pruncul este fórte slab și trēbue al boteza îndată după nașcere; decă atare prunc ar' trăi, preotul îl botéză sub condițiune decă nu-i botezat. Unele móșe au datinā a boteza (a otrăți, închina đic ele) pre toți prunciī orī sunt debilī orī tarī; dela acēsta trebuie a le desvêța, dispunēndu-le că numai pre prunciī cei fórte slabī se-i bo-

teze. Așisderea se se învețe mōșele cumcă pre prunciū cei slabī sē-i aducă îndată la botez și se nu ascepte a opta đī, dar' nicī-pre prunciū cei tarī se nu-i lese nebotezați 2—3 sēptāmānī.

§ 2. Ritul conferirei botezului.

Din rogățiunile prescrise în Euchologiū se vede cumcă ceremoniile botezului sunt tot acele, carī au fost prescrise pentru cei adulți, carī însē beserica — care păstréză tot ce e bun și sânt — le-a păstrat până acum.

Ritul conferirei botezului se pōte împărți în patru părți 1. Înșēmnaea pruncului și punerea numelui. 2. Curățirea și esaminarea celui chemat la botez. (Catechumenat). 3. Actul propriu sacramental. 4. Ceremoniile după conferirea botezului.

După nașcere la 8 đile pruncul se aduce la beserică. Cu pruncul de-a rēndul vine nașia séu nānașī și mōșia.

Nașia cu pruncul stă înaintea ușei besericei întōrsă cătră rēsărit, preotul luând patrafirul și stānd cătră apus cetesce rogățiunea mōșei și asupra altor muierī, carī au rēdicat pruncul, dēcā adeca acele sunt de față. — Apoi înainte de a începe cu ceremonia botezului întrebă ce nume se va pune celui nou nāscut și îndată đice: »*Bine este cuvēntat D.-deul nostru*« șcl. și cu mână dréptă în forma crucei însēmneză fruntea, gura și pieptul pruncului binecuvēntāndu-l și đice rogățiunea însēmnaei pruncului »*Dōmne D.-deul nostru fie ne rogām*« șcl. După acēsta suflă de trei orī pre față pruncului însēmnd fruntea și pieptul pruncului cu sēmnl s. crucī, pune mână dréptă pre capul pruncului (unii pun patrafirul, însē patrafirul se se pună așa ca se nu se astupe gura pruncului, decī este mai bine a pune patrafirul pre pieptul pruncului) și đice rogățiunea: »*In numele tēu Dōmne D.-deul adevērului*« șcl. și după esclamațiunea: »*Că pre tine te laudă*« șcl. ia mână séu patrafirul de pre capul pruncului.

Urméază cetirea celor trei jurăminte, (exorcisme) unii au datină a ceti din acele numai cel dintâiu. — După jurământul al treile și după rogațiunea »Cela ce ești D. ȕeu« preotul ȕice de trei ori: »*alungă dela dēnsul tot spiritul rēu*« și suflă spre gura, fruntea și pieptul pruncului.

Până aici nașia a ȕenut pruncul întors cătră rēsărit, — acum se întorče cu dēnsul spre apus și preotul întrébă pre nașă (la adulți pre însuși cel adult) de trei ori: »*Lapeđi-te de sātana*« șcl. Așșderea de trei ori: »*Lăpēdatu-te-ai de sātana*« șcl. și după aceste întrebări ȕice preotul: »*Și-l suflă dară și-l scopesce pre el*« și nașa scopesce jos preste prunc. — Acum nașia se întorče cu pruncul érá-și cătră rēsărit și preotul o întrébă de trei ori: »*împreunezi-te cu Christos*« și nașia rēspunde: »*împreunezu-mē*«; după a treia întrebare preotul ȕice: »*Și cređi lui?*« și nașia trebuie se ȕică credeul; după credeu preotul érá-și întrébă de trei ori: »*împreunatute-ai cu Christos?*« și după a treia întrebare »*și te închină lui*« și nașia ȕice: »*închinu-mē Tatălui*« șcl. BCU Cluj / Central University Library Cluj

În Euchologiōnele vechi se prescrie, că nașia după ce scuipe preste prunc se între în beserică și cuvintele »*împreunezi-te cu Christos*« deja se întrébă în beserică, — alții întră în beserică când se ȕic cuvintele: *închinu-mē*; acesta este acum usul general.

În urmare dacă nașia ȕicând: »*închinu-mē Tatălui*« șcl. întră cu pruncul în beserică și stă înainte mēsutei pre care sunt pregătite cele pentru botezare, adeca unde este așa numita scăldătoriă. Atari scăldătoriă la noi nu prea sunt, de óre-ce preste iernă înghiață apa în dēnsele; la rēsărit unde e mai cald se folosesc scăldătoarele de botez.

Mēsuta cu cele de lipsă pentru botezare ar' trebui se steie în drépta besericei din jos de strana dréptă lângă pāretele besericei bărbaților, — dar' în lipsa aceleia se póte sevērși botezul înainte icōnei Preac. Fecióră Maria, înainte căreia de-a rēndul este și mēsută, și se pot așeđa pre dēnsa cele de lipsă. Pre mesută trebuie se steie bārēmī o lumină aprinsă, și nașia așșderea aprinde lumina care au adus'o cu sēne.

Unele naşie aprind lumina dela începutul botezului, altele numai decă întră în beserică. Nu greşesc nici unele, nici altele.

Deci preotul stând lângă mescuţă întors cătră răsărit pre care sunt aşedate cele de lipsă dicesc: »*Bine este cuvântat D.-deul nostru care voiesce*« şcl. şi rogăţiunea: »*Domnitoriule Dómnne Domne*deul nostru chiamă pre servul tēu.«

Până ce dicesc preotul rogăţiunea acésta naşia séu moşia desbracă pruncul. (Preotul aici se cerce că óre cel adus la botez este fecior séu fétă, căci s'a întemplat şi înşelăţiune). Apoi lasând afară rogăţiunile prescrise pentru sântirea apei şi a untului de lemn, (căci acele deja le are sântite) dicesc exclamaţiunea: »*Binecuvântat este D.-deul cel ce luminează şi sântesce*« şcl. şi luând untul de lemn pre cel ce se botéză îl unge în tipul crucei dîcând: »*unge-se servul lui Domne*deu« şi când dicesc aceste îl unge la frunte, apoi la pept dîcând: *spre vindecarea sufletului*, la urechi: *spre ascultarea credinţei*, la picioare: *ca se âmble în urmele tale*, la mânuri: *mânile tale m'au făcut*« şcl.

Şi după ce-l unge îl botéză ţenându-l naşia cu faţa spre răsărit şi cu capul plecat asupra vasului în care va se eadă apa sântită. (Decă este scaldătore se afundă pruncul de trei orî în dēnsa).

Deci preotul ia apa sântită şi dicesc: *Botéză-se servul lui Domne*deu *N. în numele' Tatălui* şi tórnă pre cap apă în sēmnul crucei, așa şi după cuvintele: *şi al Fiului* şi *al Spiritului sânt*, *acum şi pururea* şi *în vecii vecilor. Amin*; adeca tórnă apă de trei orî pre capul celui ce se botéză.

Aici preotul în cugetul séu se-şi propună cumcă voiesce a conferi botezul așa cum la rēnduit Isus Christos, adeca preotul se facă intenţiunea de a boteza aieve. Acésta intenţiune trēbue se-o facă preotul la fie-care sacrament.

După botezare ar veni cetirea psalmului 31; dar' acesta cei mai mulţi îl lasă şi ast-fel îndată după botezare ia preotul vestmēntul cel alb, (pânza, cămeşuţa, chrisma) adus de naşia şi-l pune pre prunc dîcând: »*îmbracă-se servul lui Domne*deu.«

Decă s'a adus cămeşuţa se pôte şi îmbrăca cu dēnsa pruncuţul dar' acésta nu s'a pré îndatinat mai ales la po-

porul nostru, care câte odată abia are în ce învêli pruncuțul, și nu se mai pregătesce cu cămeșuțe.

Se însamnă, că decă e de față cantore, preotul ȃice unde-i de lipsă: »Domnului se ne rogăm, și cantorele cetesce psalmul, epistola și altele. Unii și decă nu este de față cantorele ȃic înaintea rogățiunilor: Domnului se ne rogăm. Decă cel botezând este debil se pôte face botezul pre scurt precum este prescis în Euchologiũ.

Cu privire la numele botezaților sinodul provincial pretinde ca sã se pună nume de a-le sântilor și nu nume pãgâne orĩ — profane.

§ 3. Ceremoniile conferirei sântului Mir.

Aceste se încep cu rogățiunea care urmëzã dupã îmbrãcarea botezatului și anume: *Binecuwântat ești Dómne Domneđeule atottênãtoriule șcl.*

Dupã finirea acestei rogățiunĩ preotul ia din s. Mir și unge pre cel botezat făcând tipul crucei la frunte, la ochi, la nãri, la gurã la ambele urechi, la piept, la mândi și la picĩore ȃicând: »*Pecetul darului Spiritului sânt.*« *Amin.*

Și anume: Rostesce forma în modul urmãtor: unge fruntea ȃicând: *Pe- ochiul drept ce- stâng tul la nãri Da- la gurã ru- la urechia dréptã lui la stãnga Spi- la pept ri- la mâna dréptã tu- stãnga lui, la peciorul drept sânt, la stâng amin.*

Dupã acésta ar' urma încungiurarea scãldãtorei de trei orĩ; însã acésta ceremoniã în lipsa de scãldãtore se omite și preotul îndatã dupã ungerea cu s. Mir cetesce Evangelia (decã este de față cantorele și epistola). — Dupã evangeliã vin trei rogățiunĩ scurte, cari unii le omit, dar' chiar pentru-cã sunt scurte se pot ceti, cãci sunt și frumöse.

Deci dupã evangeliã udã cu apã sãntitã séu capetele fașiei pruncuțului séu pãnza care s'a pus pre prunc séu cu un burete, séu în urmă își udã degetele și stropesce pruncul pre față ȃicând: »*Indreptatute-ai*« șcl. dupã acea preotul ia buretele (cei mai mulți o bucãțicã de bumbac séu un papir curat) și șterge față pruncului și celelalte

mădulariă unsă ȳicând : *Botezatute-ai* şcl. apoi se spală bu-retele, séu cum e datină se aprinde papirul — bumbacul — cu care s'a şters pruncul şi se aruncă în vasul în care a căđut apa de pre cel botezat.

După ştergerea pruncului se ȳic două rogăţiuni (unii ȳic numai a două) a binecuvântărei capului, după carī preotul ȳice : »*Tunde-se servul lui Domneđeu*« şcl. şi ȳi-când aceste îl tunde pre cel botezat şi miruit, aruncând pěrul cel tuns în vasul în care a căđut apa, séu îl aprinde şi-l arde. — Unii ca nu cumva să se vate-mě capul pruncului fac sėmnnul tunderei numai cu degetele.

În urmă preotul cetesce ecteniile şi face deslegarea prescrisă, oftând viėtă lungă celui nou născut şi naşilor.

Observări. — Am espus la început, cumcă botezarea trebuie să se facă în beserică, însă în cas de necesitate înteiťoriă conform canónelor conciliului provincial prim dela Blaşiũ botezul se póte conferi şi în casă privată. — În casul acesta botezul se se facă în chiliă curată şi se steie pre mėsă lumină aprinsă şi un pacificale, o cruciță, şi se se facă întorsăturile cătră apus şi rėsărit cum s'a arėtat şi mai sus. — Preste tot funcțiunea se se facă fiind preotul întors cătră rėsărit. Pre cel nou botezat preotul îndată după botez se-l înscriă în matricula botezaților. — Ér' pre cei născuți morți atăt în matricula botezaților, cât şi în a morților. Se învețe preotul pre mőşe, cumcă se-i însinueze şi pre cei născuți morți.

Décă nu s'ar poté cunosce genul pruncului — căci se nasc şi diformi — atuncī se se boteze sub condițiune.

Explicări. — Aducerea pruncului la botezare a 8-a ȳi se face întru amintirea aducerei lui Isus a opta ȳi la beserică. — Cel ce va să se boteze stă înaintea uşei besericei, pentru că încă nu-i unit cu Christos.

Însėmnărea în chipul crucei întipuesce dorința de a se uni cu Christos. — Însėmnărea pre frunte se face pentru poterea înțelegerei, la gură pentru facultatea vorbirei, la piept pentru tăria de viėtă. — Desfășiarea pruncului este sėmnnul umilinței şi a supunerei în voia Domnului.

Intórcerea spre rėsărit întipuesce, că cel ce se botěză dela Christos ascėptă mântuirea, căci şi Christos în rėsărit a împlinit mântuirea nóstră.

Suflarea de trei ori este alungarea duchului necurat cu lucrarea și cu puterea Spiritului sânt.

Insămnarea la frunte și la piept cu sēmnnul crucei, este sēmnnul depărtării rēutății, care mai cu sēmă se încuibă în mintea și în ânima omului. — Esorcismele sunt rogăționi pentru depărtarea spiritului reutății dela sufletul celui ce se botéză.

Întórcerea cătră apus întipuesce, că apusul este locuința spiritului necurat.

Prin întrebările pentru lăpădare de cel rēu, beserica doresce a sci, că cel chemat are voie a-se lăpăda de cel rēu; drept-acea apoi cel ce se botéză se întórcce spre rēsărit însēmnnând că nu numai se lapădă de cel rēu, dar' doresce a-se și uni cu Christos.

Simbolul credinției însēmnnă, că cel ce va crede și se va boteza se va mântui.

Oleul este simbolul îndurării lui Domneșeu. Ungerea mădulărilor trupesci se face, pentru ca să se ștérgă ori ce rēutate, ori în trup ori în suflet aflătoare.

Apa este materia, cuvintele : botéză-se șcl. forma prin cari aieve se conferesce darul și caracterul sacramental.

Tornarea de trei ori a apei séu afundarea trină este sēmnnul sântei Treimi, — dar' întipuesce și mórtea, îngroparea și învierea lui Christos.

Vestmântul alb, este simbolul curăției și al nevinovăției. — S. Mir, respective ungerea cu acesta forméză materia sacramentului, ér' forma este: *Pecetul șcl.*

Ungerea sēmțirilor trupesci, însēmnnă întărirea spre a poté înfrânge puterea diavolului, și anume fruntea se unge în sēmnnul ca să se ștérgă rușinea, care a avut'o omul cel dintâi după pēcat; urechile, spre a asculta misteriiile domneșeesci, adeca cel ce are urechi de aușit se audă; ungerea nărilor, însēmnnă, că suntem odor plăcut a lui Christos; pieptul în sēmnnul ca se ne luptăm cu tăriă contra diavolului.

Făț de stropirea și ștergerea confirmatului se adnotéză: cumcă după disciplina vechiă besericescă cei confirmați cu s. Mir se legau séu se acopereau la cap și lega-

tura acea o portau în opt zile, și apoi a opta și se lua legătura și se ștergea capul.

Tunderea însemnă supunerea în voia lui Domneșeu și dedicarea în serviciul lui Domneșeu.

§ 4. Introducerea în beserică a muierei și a celui nou botezat. (Molitva).

Observări generale. — Sânta beserică din vechime a aședat cumcă muierea la 40 de zile după naștere dinpreună cu pruncul botezat și cu nașul său nașia se vină la beserică și după ceremoniile prescise se fiă introdusă în beserică și prin rogățiuni curățit.

Acésta s'a aședat întru amintirea întroducerii Mântuitorului Isus Christos la 40 zile în beserica din Ierusalim.

Preotul cu predică acomodată se esplice aședământul acesta a S. Maicei beserice, se espună că muierea venind la 40 de zile la beserică se se spele, său se se scalde și se vină curată la beserică. Se se facă atent poporul că a negliga acésta rânduelă este greșală, căci trebuie se ținem tôte aședămintele s. Beserice.

Ceremoniile întroducerii muierei. — Muierea venind cu pruncul la întroducere îngenunchiă la pragul beserice și preotul luând patrafirul dice *Bine este cuvântat șcl.* apoi pune patrafirul pre capul muierei, face sémnul crucei preste prunc, întrebă numele muierei și a pruncului și dice rogățiunea: *Dómne Domneșeule șcl.*

Décă pruncul ar' fi mort preotul cetesce asupra mamei numai acésta rogățiune, și apoi muierea întră în beserica bărbaților face trei închinățiuni sărută crucea și icóna Preac. Fecióra Maria.

Décă pruncul trăiesce preotul cetesce și celelalte rogățiuni. Unii omit rogățiunea ultimă. — După ce s'a cetit rogățiunile preotul ia în brațele sale pruncul, face cu densusul sémnul crucei înaintea ușei besericei bărbaților dicând: *înbesericazě-se șcl.* apoi pășesce în beserica bărbaților dicând: *întra-va în casa ta,* și venind în mijlocul besericei bărbaților dice *éră-și: înbesericazě-se* și continuă „*prin mijlocul besericei te va lăuda*“ și apropiindu-se cătră ușa im-

părătescă érá-și dice *îmbesericazě-se scl.* și de va fi parte bărbătescă îl duce prin ușa împărătescă înaintea sântului altar și-l atinge cu capul de altar, érá de va fi parte femeiescă, numai pân' la ușile cele împărătesci.

Unii încungiură cu pruncul altariul și-l ating la cele patru cornuri de altar cu buzele în semn de sărutarea altariului. Apoi eșind din altar cu pruncul, îl pun lin jos înaintea ușei împărătesci. — Unii nu fac acésta, ci țenând pruncul în brațe dic: »*acum dimite*« *scl.* și cu fața cătră răsărit fac deslegarea, dând pruncul mamei séu nănașei. — Intre aceste maica pruncului face trei închinățiuni și sărută crucea și icóna Préc. Fec. Maria și ia pruncul.

Greșesc aceia, cari lasă pruncul în brațele mamei și dênșii numai pășind lângă dênșa dic cuvintele prescrise: *îmbesericazě-se*, greșesc, căci și dreptul Simeon a luat în brațele sale pre Isus pruncul.

E drept, că pot se vină în acele minute asupra pruncului slăbițiunile omenesci, dar' pruncul fiind bine învălit, nu se pot hidi vestmintele preotului.

În urmă este consult cumcă preotul se ducă diuar preste muierile cari vin la întroducere, ca apoi se pótă admonia pre cele neglijente.

§ 5. Eucharistia séu sânta Cuminecătură.

Mai ales la începutul postului mare sě se esplice poporenilor sântele taine a mărturisirei, învățând preotul pre credințioșii sěi că ce au de a face pentru a poté primi cu vrednicia s. Cuminecătură.

Preotul și docintele se învețe pre prunci școlari și și pre cei din școlă repetițională la mărturisire, la primirea vrednică a s. Cuminecături și la rogățiunea cuminecării: »*Cred Dómne și mărturisesc.*« Este consult, că mai ales în postul mare după utreniă, până ce preotul face proscmedia se dică poporeni cu cantorele rogățiunile și și rogățiunea cuminecării, că ast-fel o vor învăța și aceia, cari n'au învățat'o în școlă.

Impărtășirea poporenilor cu s. Cuminecătură se face la finea liturghiei după exclamațiunea: Cu frica lui Domneșeu *scl.* când preotul dice cu vers înalt rogățiunea cumi-

necărei, ér' cei ce vor să se cuminece fiind îngenunchi ȃic rogăȃiunea după dēnsul. Dēcă se cuminecă mulȃi, este consult că preotul se-i îngenunchie în rēnd înaintea iconostasului, apoi dēcă se cuminecă un rēnd de credinȃioșȃi se îngenunchie alȃii ca ast-fel se nu se facă îmbulzală și se nu se îpingă cumva preotul. După cuminecarea fie-căruia se i-se deie anaforă, ca se nu scuipe afară cuminecătura. Anafora o împarte fētul sēu curatorele.

Este datină, că cei ce se cuminecă se țēnă lumină în mână, însē când sunt mulȃi la cuminecare e bine a lăsa luminele, căci mai ales în besericele nōstre mici se pot ușor aprinde vestmintele ómenilor, ba și a preotului.

La cuminecare se vină ântâiū prunciū, apoi bărbaȃii, în urmă muierile, și la cuminecare se țēnă preotul sub barba celor ce se cuminecă discosul sēu sē se țēnă aerionul și după cuminecare se ștērgă buzele celui cuminecat.

Când cuminecă preotul ȃice: *cuminecă-se servul lui Dómneȃeu N. cu s. trup și sânge al D.-lui și Mântuitoriu-lui nostru Isus Christos, spre iertarea pēcatelor sale și spre vieȃa sa de veci.* — Și după cuminecare ștērgându-i buzele ȃice: *etă s'a atins de buzele tale, și va șterge fărădelegile tale și pēcatele tale va curăȃi.*

După cuminecare credinȃioșȃi se îngenunche și se ȃică rogăȃiunile de mulȃămită și la finea liturgiei preotul așȃș-derea se ȃică cu vers înalt rogăȃiunea: *trupul tēu cel sânt șcl. și cei cuminecaȃi se-o ȃică după dēnsul.*

Dēcă preotul are de cuminecat mulȃi, e consult a face cuminecătura în dōuă potire, ér' dēcă n'ar' fi în beserică dōuă potire a nu mărturisi decăt pre atăȃa cătȃi se pot cumineca dintr'un potir.

Acēsta sē se facă din causă ca sē se pótă da la toȃi cāte o linguriȃă din S. Cuminecătură cu pārticica dinpreună, căci unii dobândind fōrte puȃină cuminecătură scrupuliséză că nu s'au cuminecat.

Se întēmplă, că în comună graséză ceva morb lipicios — veneric — atunci e consult, ca preotul după cuminecarea fie-căruia creștin se ștērgă linguriȃă.

Dēcă se întēmplă că de pre buzele celui ce se cuminecă cade pārticica sēu s. sânge pre discos sēu pre aerion,

preotul îndată se se întorcă în altar și se ștergă discosul său aerionul punând în potir de pre disc pãrticica cãdută. Drept-ce trebuie a deda poporul cumcã la cuminecare se-și deschidã gurile cât de tare.

Preste tot preotul se procedeze la împãrtășirea poporenilor cu s. Cuminecãturã cu cea mai mare pietate, ca ast-fel se esciteze și în ânimele poporenilor pietatea cuvenitã fațã de cea mai mare și cea mai sãntã Tainã.

§ 6. S. Sacrament al Penitenții sêu al Mãrturisirei.

Dupã ce se adunã cei ce vor se se mãrturisescã, preotul îi provocã se îngenunche, apoi luând patrafirul cetece rogãțiunile dinainte de mãrturisire (moltivele mãrturisirei) începând: *Bine este cuvântat Domneșeul nostru șcl.* precum se aflã în Euchologiũ și în Orologeriũ. — Apoi eșind cu toții afarã din besericã sêu retrãgãndu-se în beserica muierilor sêu în atare depãrtare, ca se nu se pótã auđi cuvintele penitentului, îngenunchiã înaintea preotului, ér' preotul punând patrafirul pre capul lui îl însemnã cu sêm-nul s. Crucĩ și ȃice: *Bine este cuvântat cel ce vine în numele Domnului și continuã: Domnul și Domneșeul nostru se-ți deia potere se poți mãrturisi pãcatele tale în numele Tatãlui și al Fiului și al Spiritului sãnt. Amin.*

Alții se folosesc de cuvintele urmãtoare: *Domnul te binecuvinteze și-ți lumineze mintea ca se poți mãrturisi cu adevãrut tôte pãcatele tale.*

Apoi preotul pune întrebãrile generale: când te-ai mãrturisit mai pre urmã? împlinit'ai canonul atunci dobãndit? N'ai rãmas dẽtor cu ceva canon? N'ai lãsat cu voia, sêu n'ai uitat fãrã voie a mãrturisi ceva pãcat? ȃis'ai rogãțiunile. Cerceta-t'ai regulat beserica în domineci și în sãrbãtori.

În esaminare se purcãdã preotul cu atențiune cuvenitã se nu se îndestulescã cu acea, cã a înșira cãte-va pãcate, ci se ajute pre penitent, ca mãrturisirea se fie întrẽgã.

La continuarea întrebãrilor preotul se iee de bazã cele 10 porunci, cele 5 porunci, cele 7 pãcate capitale, cele 6 în contra spiritului sãnt, cele 4 cari strigã respãltire la

cer, cele 9 păcate streine; — și anume se pot continua întrebările cam ast-fel: Nu ai hulit séu nu ai suduit pre Domneđeu, pre Preacurata Fecióră Maria, pre Sânții lui Domneđeu, n'ai luat numele lui Domneđeu în deșert, n'ai jurat strêmb, n'ai lucrat în țile de sêrbători și în dominecî, onoratai pre tatăl teu și pre maica ta, n'ai ucis, n'ai curvit, n'ai furat, n'ai mărturisit trêmb în contra de-apró-pelui têu?

Țênut'ai sêrbătorile, ascultat'ai cu pietate s.-tele liturgie, țênut'ai ajunurile și posturile, n'ai negles cu voia sânta mărturisire?

Nu te-ai mândrit, ajutat'ai pre cei sêraci? Nu ai făcut lucrurî necurate, nu ești în mâniă cu cineva, nu te-ai îmbêtat, nu te-ai mâniat afară de mêsură, nu te-ai lenevit a face cele bune?

Nu te-ai sculat în contra lui Domneđeu, nu ai pis-muit, n'ai făcut sodomiă, n'ai asuprit pre cei seraci și pre vêduve, nu ai tras plata slugilor.

N'ai sfătuit și n'ai îndemnat pre alții la păcate, n'ai lăudat păcatele altora, n'ai ajutat pre alții la păcate, n'ai apêrat păcatele altora, n'ai ascuns lucrurile furate de alții.

După aceste, eventual și după alte întrebări a căror ord fie-care preot le învêță la teologie, preotul întrebă încă odată pre penitent: n'ai uitat a mărturisi ceva?

De sêne se înțelege că nu la toți se pun tôte întrebările aici arêtate. — Preotul va poté face din aceste întrebări un estras pentru prunci și altul pentru cei mai bêt-râni. La întrebările punênde preotul trebuie se fie fôrte precaut, se nu se arete curios și se nu vateme pre nime. De exemplu, cuvêntul »curvit« îl póte înlocui cu alte cuvinte, p. e. n'ai făcut păcat trupesc, séu n'ai făcut păcat cu bărbați, séu cu muieri.

Décă preotul nu ar' cunoșce pre penitentul, póte se-l întrebe că celibe este séu însurat séu vêduv și altele, — dar' aceste înainte de a pune întrebările.

Preste tot este consult cum-că preotul în tot anul baremî odată se cetêscă cele propuse în pastoral, în moral despre mărturisire, căcî nicăiri n'are lipsă preotul de atâta cunoscință și precauțiune ca în scaunul confesional.

. Intrebările punēnde la penitenți, mai ales preoții tineri se le descrie și le învețe fără de carte, séu descrise pre un papir mai mic se le țēnă în mână și se pună întrebările, astfel preste un an doi le va ști apoi fie-care preot fără de carte.

După-ce penitentul își espune păcatele, confesariul are numai de a întreba unele cari cugetă séu a luat sémă că penitentul le-a uitat a le mărturisii.

Finind penitentul cu răspunsurile, confesariul i dă învătătură acomodată, nisuind a-l aduce pre penitent la contrițiune adevērată, apoi îl întrebă: »*Pare-ți rēu de tōte aceste cu cari ai vătēmat bunătatea lui Dđeu?*« Și după-ce penitentul răspunde că-i pare rēu, i dă canon amēsurat păcatelor, pune mâmurile pre capul penitentului și dice rođățiunea absolvārei.

»*Domnul D.-đeul și mântuitorii n. Isus Christos șcl.*« și când dice în numele Tatălui și al Fiului și al Spiritului Sânt amin, face sēmnul crucei pre capul penitentului și-l dimite dicând: *mergi în pace și mai mult nu păcătui.* Sē se ferescă preotul a da atare canon care ar' înstreina pre penitent dela mărturisire, așa d. e. impunerea stipendielor de liturgie.

Avēnd preoții datorință a ști cum-că preste an câți se mărturisesc dintre poporeniī lor, drept acea pre altar se țēnă un điuar în care se însemne pre cei ce se mărturisesc, — luând sémă de acēsta poporeniī și mai înadins vor împlini s. mărturisire. De prunciī școlari și pre cei de sērbători este consult ai mărturisi în sâmbăta lui Lazar, séu în alta đī anumită, că apoi dēnșii din domineca Florilor au recreațiune, — însēmnând și numărul pruncilor mărturisiți.

Așiđderea se însemne preotul pre cei mărturisiți înainte de cununiă și pre cei morboși pre cari i-au mărturisit.

Ast-fel la finea anului va ști câți s'au mărturisit dintre fiī sufletesci, și nu va face la Guvernul Episcopesc arētări mincinóse, ci adevērate.

Poporul nostru de-arēndul se mărturisesce în postul cel mare, înainte de Pasci. — Insē are datinā rea poporul că lasă mărturisirea pre đilele ultime, pre sēptămāna

cea mare; drept cea preotul cu înțelepțiune pastorală pôte descepta pre popor ca se începă mărturisirea dela pasci îndată la începutul postului mare.

Apoi la Pasci înainte de binecuvântarea pascilor pôte espune preotul poporenilor numărul acelora, cari s'au mărturisit, ér' pre aceia 20—30 séu mai mulți câți au lăsat mărturisirea se-i provóce ca să se mărturisescă fără întârziere; îndemnând cu predică acomodată pre poporenii cumcă preste an fie-care să se mărturisescă baremi odată.

Pentru mărturisirea și provederea cu s. Cuminecătura a celor morboși preotul se țenă în cibor cuminecătura, (care după prescrierea tipicului se pregătesce în joia mare) pre care se-o cerce mai adese-orii și se-o schimbe, eventual cât de adese-orii și decă ar' sta tēmp mai îndelungat se-o consume și se pună alta; ér' decă ar' fi muceđită — cea ce se întâmplă mai ales în beserici nouē séu umede se-o ardă ér' cenușa se-o arunce séu pre apă curgătoare séu în gropșiora dela altar.

La mărturisirea celor morboși va procede preotul, ca și la mărturisirea celor sănătoși, cu deosebire cumcă celor greu morboși se le deie canon mai ușor, rezervând cano-nul mai mare la cazul însănătoșarei. Pre cel morbos se-l mângăie cu cuvinte blânde și părințesci.

Aici tractând mai înadins despre agendele acele a preotului, cari se țen de tipic, față de celelalte agende și casurile ivinde se recomândă cetirea și studiarea pastoralului. — Nu pot se nu trag atențiunea fraților preoți și la acea, cumcă mergând cu sântele daruri la morboși, se le ducă acele cu pietate și cu tótă cuvenința.

Explicări. — Ingenunchierea la mărturisire însamnă sēmțul de penitență, de supunere și de umilință.

Inpunerea patrafirului este sēmnul coboririi darului ceresc spre luminarea, întărirea și îndreptarea penitentelui, ér' rogățiunile sunt întărirea acțiunelor simbolice.

§ 7. Sânta ungerea cea de pre urmă séu sântul Maslu.

Deși S. apostol Iacob nu espune numărul preoților cari au de a sevêrși ungerea cea de pre urmă, totuși după

prescrisele S. Beserice S. Maslu este a se administra de cătră 7 preoți. Numărul șapte însemnă cele 7 daruri amintite la Isaia profetul, ne aduce aminte apoi esemplul S. profeți Eliă și Eliseu, cari de șapte ori s'au rogat pentru re'nsânătoșarea celui morbos, — însemnă și pre cei 7 preoți din legea vechiă, cari de 7 ori au încungiurat murii Erichonului. Altcum administrarea sântului maslu este validă și decă se face numai de cătră trei preoți, séu în cas de lipsă numai de cătră un preot; în parochiile năstre cam de-arëndul se servesce acest sacrament numai de cătră un preot.

Fie-care paroch are dătorința a descepta pre poporenii séi despre darul ce se dobândesce prin sacramentul ungerii de pre urmă, și ai îndemna ca fie-care în cas de morb se primescă sacramentul acesta, și se nu repauseze nime din adulți fără primirea acestui sacrament. — Ceremoniile acestui sacrament sunt următoarele :

În chilia celui morbos trebuie se fie o mėsă învălită cu față curată, pre cea se pune evangelia și crucea, ér' întrun blid séu tăier grău séu fărină, în care sau lipite de blid 7 lumină de céră, în mijlocul blidului un păhărel curat în care preotul tórănă pucinel unt de lemn și pune în păhărel o virguliță tēmpită la vēr' séu lipită cu céră.

Preotul ia patrafirul și falonul și întors cătră rēsărit stând înaintea mesei începe : » *Bine este cuvētat șcl.* « Apoi la canon după fie-care cântare (irmos) đice preotul : » *Domnitoriule Christóse îndură-te spre nepotinciosul servul tēu.* « — S'a îndatinat a se cânta numai irmósele cele 9 începătoriă. După cântarea a 9. și după troparele » *Caută cu ochiul tēu* « și *Christóse carele unul ești grabnic șcl.* preotul đice ectenia » *Cu pace Domnului se ne rogăm* « șcl. și împreunând rogățiunea binecuvēntărei untului de lemn, când đice : » *Dispunătoriule sântesce untul de lemn acesta* « face sēmnul S. Cruce preste untul de lemn.

Dcă sunt mai mulți preoți, cu toții cetesc cea rogățiune pre rēnd.

Tropariile următoare unii le lasă și preotul începe : *Se luăm aminte șcl.* și cantorele ceteșce epistola, ér' preotul incenséză mėsă, jur împrejur chilia și pre cel morbos,

apoi ia evangelia, pune patrafirul pre capul său pre pieptul celui morbos și ținând evangelia asupra capului celui morbos, o cetește. — După cetire o dă morbosului se o sărute, apoi îndată ȳice ecteniile: *îndură-te spre noi D.-ȳeu* șcl. aceste le ȳice după fie-care evangeliă. După evangeliă se cetește roȳăȳiunea care urmăză, și astfel sunt a se ceti 7 epistole, 7 evangolie, 7 ectenie și 7 roȳăȳiuni și a se unge morbosul de 7 oră.

După cetirea evangoliei ântăiū cantorul cântă tropariul: Dómne armă asupra diavolului șcl. ér' preotul ia păharul cu untul de lemn său îl dă cantorelui se-l ȳină și dânsul ȳice său cetește roȳăȳiunea: »*Părinte Sânte doctorul sufletelor.*« șcl. și când ajunge la cuvintele »*și-l fă se vieze*« unge pre cel morbos pre frunte, pre fețe, pre falcă, pre piept, pre mâni și pre peȳiore. Ungându-l face cu virguriȳa sâmnul crucei și gată roȳăȳiunea întregă, care e bine se o șcie fără de carte. Apoi la fine luând preotul evangelia, pune pre dânsa s. cruce și o ȳine cu ajutoriul cantorelui asupra capului celui morbos ȳicând roȳăȳiunea: »*Impărate sânte bunule* șcl.« și după cetirea roȳăȳiunei dă evangelia spre sărutare celui morbos. Este datină că cel morbos se deschidă evangelia și decă o deschide la atare pagină unde iniȳialele sunt roșie, se ȳice că se va re'nsânătoșă, ér' decă deschide la litere mari negre său la evangelia morȳilor, se ȳice că va repausa. De unele ca aceste este bine a desvęta pre poporenă.

După ce morbosul sărută evangelia preotul o pune pre măsă și stând înaintea morbosului cantorele cântă tropariile »*fântâna vindecărilor*« șcl. după cari preotul ȳice ecteniile și deslegarea.

După deslegare preotul provocă pre cel morbos se ȳică după dânsul cuvintele: *Binecuvântă părinte* șcl. ér' preotul respundē *D.-ȳeu se te ierte* șcl. — Aceste s'au îndatinat a se ȳice de trei oră.

În urmă preotul oftând re'nsânătoșare celui morbos, așăȳă evangelia și celelalte. — La servirea s. Maslu cu bună socotelă pôte preotul se întrebe pre cel morbos, că n'are de dispus ceva la casul decă D.-ȳeu l'ar chiema din asta lume, n'are de testat ceva besericeii, școleii și al-

tele. — Când morbosul ar' testa ceva besericei séu școlei preotul nu pôte funga nici ca scriitor, nici ca martor la testamânt.

Se însémnă că mai sus s'a descris procedura servirei s. Maslu cu un preot, dar' și decă este numai un preot sunt a-se ceti tóte evangeliile, precum aceste aieve se și cetesc în cele mai multe locurî; — și din partea mea nici de cât nu sum de părere cumcă funcțiunile sacre — decă nu e lipsă mare sê se scurteze, ci sê se facă acele după cum sunt prescrise. Poporul ne plătesce pentru ele, se le servim dară cu tótă acurâteția, mai bine mai mult, decât mai puțin.

Decă cel morbos este fórte slab, atunci întrebările dela finea ceremoniei se pot omite, đicând preotul numai odată: »D.-đeu se te ierte.«

Decă cel morbos voiesce a-se și mărturisi — și s. Maslu sê se și unescă tot-dea-una când numai se pôte cu mărturisirea — atunci preotul îl mărturisesce înainte de a începe ceremonia s. Maslu, și-l cuminecă după ce s'a gătat oficiul s. Maslu, luându-se afară casul, când morbosul e fórte debil și e frică se nu repauseze sub ceremoniă, când apoi mai antâiũ se cuminecă.

Untul de lemn binecuvântat și rēmas în pocal séu se tórnă în foc séu se dă mestecat cu lapte séu cu alt-ceva morbosului, ér' virgulița cu care s'a uns morbosul se arde. Intr'altele și față de acest sacrament trag atențiunea fraților preoți la cele învețate în pastoral. Cu privire la ministrul acestui s. Sacrament — đice conciliul I. din Blaș — beserica nóstră pre baza cuvintelor sântului apostol Iacob are datină, că acest s. Sacrament sê se administreze de regulă de mai mulți preoți, și anume de șapte înși, rostind fie-care dintre ei forma prescrisă și ungând pre morbos în înțelesul euchologiului.

Aceste 7 ungeri succesive făcute de mai mulți preoți, érá în necesitate și de cătră unul, nu sunt repetirea sacramentului, ci rēnduite fiind spre unul și acelaș scop, se consideră moralmente ca părțile unui întreg, carî efeptuesc sacramentul s. Ungerî estreme.

Însămănătatea ceremoniilor. — Fruntea se unge, pentru-că este locul cugetelor, fețele și falca, că sunt organele simțirilor, pieptul, pentru că în inimă se nasc poftele cele rele, mânilor și picioarelor, că sunt instrumente întru împlinirea păcatelor.

Virgulița se arde spre însemnarea, că astfel se risipescă tot păcatul și totă nepotința dela cel morbos. Punerea patrafirului pre capul celui morbos este întipuirea scoboririi și împărțirii îndurării lui D-zeu, care se cere în rugățiuni.

§ 8. Sântul Sacrament al Cununiei séu al Căsătoriei.

Căsătoriei premerge încredințarea. — Încredințarea este solemnă și privată.

Tipicul încredințării solemnne este descris în Euchologii, dar' acesta la poporul nostru se folosesc numai arare-ori, și dea-rëndul se face încredințarea privată. Acesta în cele mai multe locuri o fac respectivii acasă și vin numai a-se însinua — a da mână înaintea preotului.

Venind mirii înaintea preotului le pune următoarele întrebări: de bună voiă a-ți încredințat, nu vă silesc cine-va la căsătorie? și decă răspund îi provocă se dea mână la olaltă și preotul cu semn de binecuvântare desface mânilor puse la olaltă dicând: »*Domnezeu se vă binecuvinte.*«

Apoi îi întreabă despre starea lor, despre etatea lor, despre împedimente de consângenitate séu afinitate, despre împlinirea obligamentului militar, despre cunoștința catechismului și a rugățiunelor și altele, cari le prescrie și pastoralul, apoi îi înduce în diuariatul vestirilor dinpreună cu numele martorilor de față și-i vestesc în beserică.

Să se espună cu asta ocașiune mirilor, cumcă au de a-se mărturisi și cumineca înainte de cununie, și decă n'ar' și rugățiunile și catechismul au de a-le învăța și a veni înaintea preotului la înstruare și esaminare.

Decă între miri ar' fi ceva pedecă, li-se dau instrucțiunile de lipsă și se fac recursele de dispensare și altele.

Forma vestirilor în părțile aceste este următória: *S. Beserică vestesce căsătoria și anume N. N. alui N. fecior holteiu de religiunea gr. cat. (séu věduw) de.... anî, și-au încredințat de soția de căsătoria pre N. N. alui N. fecioră (séu věduwă) de.... anî, ambii locuitori in N. — se vestesc ântâie óră; și decă cine-va ar' ști între dênșii ceva împediment besericesc séu civil se însuciințeze s. beserice.*

Unii lasă espunerea anilor mirilor, cea ce nici că este inomise de lipsă, deóre-ce vestirile se fac numai pentru aflarea impedimentelor.

Preotul se învețe pre poporeniî sêi, cumcă mirii se vină la credință înainte preotului barēmî cu un martore și că încredințările se nu se facă în domineci și în sêrbători înainte de s. liturgiă, ci în țile comune, deóre-ce făcându-se în sêrbători se face petrecerea până țene s. Liturgiă, cea ce este oprit.

Ceremoniile dela sânta Căsătoria. — Venind mirii la beserică, stau înainte besericei, ér' preotul eșind înainte lor îi întrébă despre împrumutata iubire și convoire cam ast-fel: »*înainte de ce am cere asupra căsătoriei vóstre onorați miri binecuvântarea lui D.-deu, după rânduiala S. mamei besericei vă întreb despre împrumutata vóstră iubire și convoire, și anum: D.-ta onorate mire se-mî respunđi: că ieî pre acésta onorată mirésă a D.-tale de soția de căsătorie din iubire și de bună voie? (se așceptă răspunsul) ne silit de nime? (răspunsul). Așșderea D.-ta onorată mirésă se-mî respunđi: te măriți după acest mire a D.-tale din iubire și de bună voie, nu te silesce nime la acésta căsătoria? (răspunsul) și după răspunsurî preotul țice: D.-deu se vă binecuvinte. Unde e datină mirii dau mână la olaltă și preotul întră în beserică, ér' mirii, nanașii și nuntașii îl urméză.*

Unii întrebările aceste le pun în beserică stând preotul înainte tetrapodului séu a mészetei aședată în mijlocul besericei. — Acésta este mai practicabil, decât a țené pre miri și pre nuntași în ușa besericei, când d. e. plóuă séu ninge.

Pre tetrapod séu pre mészeta din mijlocul besericei se pun evangelia, crucea, cununile mirilor și 2 lumini aprinse.

Preotul se îmbracă cu patrafir și cu felon, deschide ușile împărătesci și stând față cu mirii pune întrebările mai sus espuse. Mirele stă de-a dreapta, ér' mirésa de-a stânga. — Apoi preotul începe »*Binecuvântat este D.-deul nostru*« șcl. și cântă psalmul »*fericiți toți cei ce se tem de Domnul*« șcl. acest psalm îl pôte cânta și cantorele. Apoi urmază ecteniile și cele două rogățiuni. — In contecstul rogățiunei a două, decă mirésa este veduă séu fată cădută — în locul cuvintelor *feciórei acestea*, se se đică, *servei acesteia*.

La exclamațiuni se cuvine cumcă preotul se facă închinățiuni cătră altar. — Unii stau înaintea tetrapodului față cătră altar și mirii înaintea mésuței, alții în lătura mésuței ca se nu steiă cu spate cătră altar. — Inse trebue a sta față în față cu mirii, și preotului pôte sista și cu spate cătră altar.

După cetirea celor două rogățiuni și înaintea rogățiunei a treia preotul provócă pre miri se pună mâsurile la olaltă și pune pre mânilor mirilor patrafirul și đice rogățiunea: »*D.-deule sânte*« șcl. apoi mirii lasă mânilor, și preotul după exclamațiune pune una cununiță dându-o mai înainte se o sărute pre capul mirelui făcând cu dēnsa sēm-nul crucei, așisderea făcând și cu cununița miresei, și când pune cununile đice cuvintele prescise; apoi esclamá de trei ori »*Dómne D.-deul nostru încununéză-i pre dēnsi*« șcl. — Urmază cetirea epistólei, sub care preotul încenséză cătră altar și cătră icóne, cătră miri și cătră popor, apoi cetesce evangelia, care o dá spre sărutare mirilor. — După evangeliă urmază ectenia »*se đicem toți*« șcl. una rogățiune și »*invrednicesce-ne Dómne.*« — Unii după ecteniă: *incă ne rogăm pentru toți frații* șcl. îndată trec la: *invrednicesce-ne*, lăsând afară celelalte ectenie și rogățiunea.

Sub cetirea séu cântarea: »*Tatál nostru*« preotul stă întors cătră altar, apoi după exclamațiune unde-e în dadină cetesce și rogățiunea binecuvântării păharului cu vinul, din care beu mirii, séu cu miere de stup și pâne ori turtă, — dar' acésta nu se practică în tóte locurile, ci îndată după exclamațiunea *că a ta este împărăția* șcl. preotul dá capētul patrafirului mirelui și miresei și luând că-

delnița încungiură cu mirii și cu nănașii tetrapodul séu mēsuța, séu și altariul de trei ori; — cu vėduvī nu-i datină a încungiura mēsuța — cântându-se *Isaia dănțuesce* șcl. după acea stând mirii la locul lor preotul ia de pre capurile lor cununile cu cuvintele: »*mărit se fi*« șcl. luând cununa de pre capul mirelui face cu dēnsa sēmnul crucei și o dă spre sărutare mirelui, asemenea făcând și cu cununa miresei, cununile se așață pre mēsuța.

După aceste unde este în datină se jóră mirii ast-fel, că mai ântâiū ingenunche mirele, pune degetele dela mâna dréptă pre evangeliă și dice după preot forma jurământului, — apoi se jóră și mirésa. Ca formă a jurământului s'a îndatinat a-se folosi aceste: *Eu N. mă jor pre unul D.-deu adevėrat, Tatăl, Fiul și Spiritul sânt, pre s. Maica preacurată, pre s. Evangeliă, pre s. Cruce și pre toți sântiū lui D.-deu, cumcă pre tine N. pre care te-am ales de soțiă de căsătoriă (mirésa pre tine N. după care mă duc de soțiă de căsătoriă) în tótă vieța mea nici în bine nici în rėu nu te voiū lăsa, te voiū iubi și te voiū apăra și ție cu credință voiū fi, (mirésa ție mă voiū pleca și cu credință voiū fi) așa se-mi ajute unul D.-deu adevėrat șcl.*

După depunerea jurământului mirii sărută crucea și evangelia, ér' preotul dice rogățiunea: *Domneđeule D.-deul nostru șcl. Pace tuturor șcl. și deslegarea prescrisă, dând după deslegare binecuvēntare*; apoi oftéză mirilor mulți ani fericiți.

În comit. Sătmarului se practiséză că dicând preotul rogățiunea T. F. și Sp. sânt pune pre capul miresei (fecióră) o pânzătură — năframă — numită balț.

Cununații se înscriu în matricula cununaților și se însēmnă și în điuariul mirilor că s'au cununat.

Însēmnătatea ceremonielor. — Ânelul de credință este simbolul iubirei neschimbată, căci precum inelul n'are nici început nici capēt, ast-fel și legătura căsătoriei este legătură eternă — necurmată. — Schimbarea ânelului însēmnă, că fie-care dintre cei logodiți se străpun pre sēne în posesiunea celuilalt.

Venirea mirilor la beserică și starea lor în fața altariului întipuesce, că căsătoria se lĂgă în fața lui D-đeu, dela care se ascĂptă binecuvĂntarea cĂsĂtoriei.

Mirele stă de-a drĂpta miresei, Ăntipuesce cĂ bĂrbatul este capul miresei, precum și Christos capul besericei.

Luminile aprinse, cari le țĂn mirii și nĂnașii sunt simbolul iubirei Ămprumutate și al vieții curate cĂsĂtoriale, care este a-se pĂstra Ăn cĂsĂtorie.

Incununarea: *cunună-se* șcl. este ĂntĂrirea legĂturei cĂsĂtoriale Ăn numele s. TreimĂ. — Incungiurarea tetrapodului Ăntipuesce bucuria spiritualĂ pentru Ănchierea cĂsĂtoriei, precum s'a bucurat neamul omenesc la Ăntruparea mĂntuitoriului Christos, care și-a logodit șie-și beserica.

PARTEA III.

Despre binecuvântări și îngropățiune.

§ I. Sântirea apei numită cea mică.

Sântirea apei își ia originea din timpurile apostolilor. — Este sântirea apei cea mare dela Bobotéză și cea mică care se face la tóte trebuințele de lipsă. — Ast-fel la sântirea besericei, ornatelor besericești, a clopotelor și a altor vase besericesci, a căror ceremonie sunt descrise în tipicul auctorelui din 1886.

Apoi la sântirea caselor, a țérinei și a vielor, la binecuvântarea fântânei, a căsei cei nouă, la îngroparea celor morți și altele. — Rogățiunile — molitvele — dela aceste binecuvântări se află în Euchologiū.

Ceremoniile sântirii apei celei mici sunt descrise în Euchologiū, aici observez numai următoarele :

Décă sântirea apei se face în casă, se așață apa și cele de lipsă pre mésză învélită cu fățóie curată, preotul ia patrafirul și încât numai póte stând cătră răsărit începe : *Binecuvântat este șcl.* Psalmul : Dómne auđi rođiunea mea unii îl lasă, apoi după tropare preotul cântă : *cea ce ai primit bucuria șcl.* și după fie-care stich cantorele : *preasântă născățóre de D.-deu îndură-te spre noi,* séu se .đice și întors, cântând cantorele stichurile și preotul responsurile. Unii aleg numai câte-va stichuri, versicule, și la stichuri unde se amintesce d. e. *nu trece rođățiunea șerbilor ței,* adaug »locuitorilor căsei acesteia« séu la sântirea țérinei : *a locuitorilor satului acestuia.*

După finirea versiculelor preotul esclamá : »Că sânt ești Dđeul nostru« șcl. apoi tropariele : »acum a sosit tēmpul« șcl. epistola și evangelia. Sub epistolă preotul încenséză mai ántáiū apa, casa séu celelalte cari adecă se vor sânti. — Sub evangeliă poporul ingenunchiă, și la sânt-

țirea casei séu la altele, aceia pentru cari se face sântirea în genunchiă înaintea preotului, și preotul pune patrafirul pre capul lor și le dă se sărute evangelia séu euchologionul.

După evangeliă și după ectenie la cari la locurile anume se face sēmnul binecuvântării — se cetesce rogățiu-nea: *Dómne Dđeule șcl.* și cuvintele: »*Și acum trãmite darul*« șcl. se đic de trei ori, și preotul cu degetele dela mâna dréptă binecuvântă apa și după a treia afundare suflă de trei ori asupra apei, apoi cetesce rogățiu-nea care urmază și cuvintele »*și scutesce Dómne*« le đice de trei ori. Unii schimbă cuvintele aceste astfel: *scutesce Dómne pre credin-cioșii servíi tđi locuitorii casei acesteia, séu locuitorii satu-lui acestuia.* Urméză: *pace tuturor* exclamațiu-nea: »*Că tu ești,*« și luând preotul crucea binecuvântă cu dēnsa apa afundându-o în dēnsa dinpreună cu bosiocul și cu lumina și cântă »*Mântueșce Dómne poporul tđu.*« — Unii cufundarea crucei o fac după fie-care cântare: *mântueșce Dóm-ne, adecă cufundă de trei ori și cu crucea.* După aceste preotul stropeșce cu apa cea sântită casa, țerină șcl. în patru părți începând de cătră rēsărit, continuă cătră mé-đăđi, apus și méđănópte. Stropeșce poporul séu pre căseni, și dă crucea spre sărutare poporului, stropind pre cap pre fie-care care sărută crucea.

La sântirea casei cei nouă, s'a îndatinat a se ceti patru evangeliie și anume evangeliile dela S. Ioan, din Vi-nerea de după pașci, S. Mateiú sâmbětă a treia sēptēmână după Rosalie; S. Luca marți a 27. sēptēmână după Ro-salie; S. Marcú sâmbětă a 13. sēptēmână după Rosale.

Evangeliile aceste se cetesc după binecuvântarea apei séu în casă séu afară de casă în patru cornuri a casei, séu în patru laturi a fântânei, a staulului șcl. și după fie-care evangeliie preotul đice ectenia: *îndură-te spre noi D-đeule după mare îndurarea ta, rogămu-ne Ție, și te îndură spre noi. Incă ne rogăm pentru îndurarea, pacea, sântatea și ertarea păcatelor locuitorilor casei acesteia, și pentru-ca Dl Dđeu (se le dăruiescă sântate) să se îndure spre dēnșii.* — *Ca îndurat șcl.*

Đicând ecteniile preotul cădeșce și după incensare stropeșce cu apă sântită casa đicând: *în numele Tatălui,*

și al Fiului și al Spiritului Sânt. Amin. — Apoi stropesce toate superedificatele tot cu cuvintele, în numele Tatălui șcl. și întră în casă și stropesce în patru părți și dă crucea spre sărutare, cântând cantorele tropariile: »darurilor tale șcl.« apoi deslegarea și mulți anî. La sântirea casei cei nouă este bine a se ceti asupra căsenilor rogățiunea ce se afla în Euchologiū la sântirea casei cei nouă.

Décă nu-i datină — la sântirea casei — a se ceti afară de casă evangeliile, atunci se cetesc în casă, întorcându-se preotul cătră cele patru cornuri a casei.

Décă cu sântirea casei se făc amintiri și pentru morți, (cum e datina în Maramureș) atunci după deslegarea dela Sântirea apei, se face panachidă pentru morți.

§. 2. Indrumări la sântirea țérinei.

Preotul la finea S. Liturgie după rogățiunea amvonului dice: *Bine este cuvântat șcl.* și cantorele cântă: »*Impérate ceresc*« șcl. Poporul ese din beserică cu praporii, cu icónele și cu lumini. Pre cale se cântă rânduiela sântirii apei cei mici ast-fel, ca cu cetirea epistólei se ajungă procesiunea la locul menit, de-a rëndul înaintea restignirei decă adeca cade țérina în acea parte, apoi sub cetirea epistólei preotul încenséză în patru părți.

După cetirea evangheliei și după binecuvântarea apei adeca după »Mântuesce Dómne« preotul cetesce cele patru evanghelie a sântirii țérinei, și anume: din evangelia dela s. Ioan domineca a 5-a după pașci începând dela: dară nu diceți voi că încă patru luni — până la voi ați intrat în ostenele lor. Evangelia dela s. Mateiū vineri a cincea săptămână după Rosale; dela s. Luca domineca a 21-a după Rosale; dela s. Marc marți a 14-a săptămână după Rosale.

Cu fie-care evangeliă preotul se întorce în altă parte și după fie-care evanghelie dice ectenia: *Indură-te spre noi șcl. încă ne rogăm pentru îndurarea, vieța, pacea, sănătatea locuitorilor satului acestuia și pentru-ca Dl. D.-țeu să se îndure spre dênșii. Ca îndurat șcl.*

Apoi stropesce în partea acea țérina dicând: *Binecuvântă Dómne țérina (via) acesta în numele Tatălui șcl.*

După cetirea celor patru evanghelie cetesce rogățiunile dela binecuvântarea țérinei, (veđi Euchologiul) și după fi-

nirea aceloră țice: *Mărire ție D.-deului nostru celui ce ne-ai arătat lumina!*“ și dă poporului spre sărutare crucea, stropind pre toți cu apă sântită; se dă și anaforă, eventual se miruesc apoi procesiunea merge la beserică, unde preotul face deslegarea.

§. 3. Binecuvântarea turmelor de oi séu de vite.

Oficiul sântirei apei se face în modul prescris mai sus. Preotul se dispună că în 4 cornuri a staulului se țână patru bărbați, patru lumină aprinse apoi la ecteniă se țică: *încă ne rogăm ca Dl. D.-deu se păzescă turma a-césta și să se îndure spre dênsa.* — Sub epistolă se incenză în jur staulul séu în jurul vitelor, și după sântirea apei se stropeșce în jur turma și staulul. Se cetesc rogățiunile dela binecuvântarea turmei. Veđi Euchologiul.

La binecuvântarea stêlpărilor séu a sălcilor în domineca Florilor, la binecuvântarea cărnurilor, a ouélor și a brânzei la Pașci, la binecuvântarea colivelor séu a darurilor aduse în beserică, șcl. *Unde-arêndular se Clu* foloseșce apa sântită păstrată în beserică séu la casa parochială; ér' decă n'ar' fi apă sântită, preotul se sântescă apa previe.

La tôte binecuvântările se află rogățiuni (molitve) prescrise în Euchologiū, și după cetirea acestor rogățiuni, preotul stropeșce cele aduse pentru binecuvântare cu cuvintele: *în numele Tatălui și al Fiului și al Spiritului Sânt. Amin.*

§. 4. Părăstasul la cel mort.

Părăstasul nu se serveșce în tôte locurile. In Mara-mureș se serveșce în modul următor: în preséra îngroparei preotul merge la casa unde-i mortul, se îmbracă cu patrafir și cu felon, și stând de se pôte întors cătră rêsărit înaintea mesei pre care sunt aprinse lumină, eventual în partea în care este aședat mortul începe: *Bine este cuvântat* șcl. și se face panachidă, după care se cântă catisma și canonul — sub care preotul pôte se esă, — și Icosul: Tu însu-ți eșci fără de mórte șcl. După catisme și după cântarea a treia preotul țice, ectenia morților, ér' la cântarea icosului preotul sê redică și începe

Sânte D.-deule şcl. şi se face de nou panachidă, cu incenzare sub ectenie, apoi opustul şi vecinica lui pomenire.

În unele locuri e în datină că la părăstas mortul nu se acopere şi se stropeşte cu apă sântită, care o dau căsenii, şi apoi se pune pre cel mort acoperişul coşciugului. — Cu apă sântită se stropeşte mortul după deslegare cu cuvintele: vecinica lui pomenire. — În Maramureşu în cele mai multe locuri mortul este acoperit şi apa sântită se tornă la îngropare în mormânt.

Décă mortul pus în coşciug jace în tindă, cum e datina în unele locuri, atunci la ectenie preotul se păşescă în uşa chillei de cătră tindă şi se dîcă acolo ecteniile.

§. 5. Îngroparea pruncilor celor micî.

Preotul ia numai patrafir colorat apoi întră în casa unde-i pruncul mort şi începe: »*Bine este cuvântat şcl.*« Cantorele stichurile: Aliluia şi preotul ectenia: *îndură-te spre noi şcl.* După exclamare, dîce, vecinica lui pomenire şi ese afară din casă.

Preotul se dispună că cosciugul — decă numai se pôte — se se aşede cu capul mortului cătră răsărit, ér' preotul se şedă la capul mortului, decă nu s'ar poté aşeda ast-fel mortul, se se aşede orî şi cum, numai preotul se şedă la capul mortului.

Când merge conductul preotul merge înaintea cosciugului şi întorcându-se la ectenie dîce la capul mortului, deóre-ce mortul se duce cu capul înainte. — Eşind din casă, cantorele începe canonul: Apa trecăd ca pre uscat, mărire şi acum, ér' preotul după fie-care mărire şi acum dîce: »*Dómne odihnescé sufletul pruncului acestuia întru împărătia ta.* După cântarea a treia ectenia cea mică dela îngroparea pruncilor.

Indură-te spre noi D.-deule după mare îndurarea ta, rogămu-ne fie audine şi te îndură spre noi. Incă ne rogăm pentru repausul sufletului serv alui D.-deu N. şi ca D.-deu se aşede sufletul lui unde toţi dreptii şi sântii repauseză.

Indurarea lui D.-deu, împărătia ceriurilor şi repausul lui dela Christos Impăratul şi D.-deul nostru se-i cerem.

Ast-fel s'a îndatinat a-se dîce ecteniile la pruncii cei micî nevinovaţi, omiţându-se cuvintele pentru iertarea pē-

catelor; dar' la prunciî dela șapte anî în sus deja se ȃice ectenia făr' de lăsarea acelor cuvinte.

După cântarea a șesa este datină a-se cânta în locul icosului: »*nu este nici un lucru mai cu jele*« șcl. din cari câte una pôte cânta și preotul, după a 9-a cântare ectenia și »Acum m'am repausat« după cari preotul se redică și întoneză: »*Că sânt ești D.-deul nostru*« șcl. Apoi sub epistolă încensază în patru lături cosciugul și pre cei adunați, cetesce evangelia, după evangeliă ȃice predică séu iertățiuni, cetesce rogățiunea: *Dómne cela ce pădesci* șcl. și face deslegarea ȃicând *vecinica lui amintire*. — Unii rogățiunea de deslagare a pruncilor o cetesc în cemeteriū înainte de ce s'ar' pune cosciugul în mormânt.

Când întoneză preotul ecteniile începe dela capul mortului, apoi trece la lătura dréptă, la picióre și la stânga și esclamarea o ȃice érá-și la capul mortului. — Unii încensază sub ectenie stând numai la capul mortului, dar' e mai frumos a încungiura cosciugul.

Mergând cu mortul preotul ȃice una ecteniă eventual evangelia îndată decă a eșit din ocol, apoi pre cale 2 séu 3 evangelié séu numai ectenie, cum e adeca depărtarea pân' la cemeteriū, în ușa cemeteriului evangelia séu ectenia, apoi conductul stă înaintea besericei séu înaintea mormântului și preotul dá spre sărutare crucea, preotul cetesce deslegarea, séu decă au cetit'o la îngropare, întoneză ecteniile și mortul se pune în mormânt, preotul aruncă în grópă cărbunii și cenușa din cădelniță și apa cea sântită — unde adeca este în us — și face deslegarea; apoi ia lopata séu hîrlețul și pecetluesce grópa pruncului începând dela cap la pecióre și în cele dóuă lături de grópă adeca în forma crucei ȃicând: »*Al Domnului este ceriul și pământul și plinirea lui*« și aruncă cu lopata în grópă puțin pământ, finind cu vecinica lui pomenire.

În Maramureș este datină la tótă îngropățiunea a se face și sântirea apei cea mică. La îngroparea pruncilor sântirea apei se face înainte de îngropățiune, adecă preotul întrând în casa unde-i mortul face ântâiū sântirea apei, apoi panachida dela îngroparea pruncilor și celelalte cum s'a arĕtat mai sus. Decă căseniî poftesc cum-că sân-

țirea apei se se facă după îngropare, preotul se întorce delă mormânt.

§. 6. Ingroparea celor mari.

Preotul ia patrafir și felon, întră în casă séu în locul unde-i mortul începe: *Bine este cuvântat* șcl. face panachidă și la cuvintele vecinica lui pomenire ese afară. — Se cântă psalmii fericiți cei fără pată în cale, din cari se aleg unele versurile, după fie-care stare ectenia. La canon după fie care mărire și acum *Preasântă născătoare de D-țeu mântuește-ne pre noi, și Dómne odichnește sufletul servului tēu întru împărăția Ta.*

După stichurile »care desfătarea« șcl. se cântă fericirile, epistóla cu incenzare, evangelia, predica și vecinica lui pomenire.

La pecetluirea grópei celor mari se țice: *Pecetlueșce-se grópa servului lui D.-țeu N. în numele Tatălui, și al Fiului și al Spiritului Sânt, pân' la a dóua și mărita venire a D.-lui și D.-țeului nostru Isus Christos. Amin.* — Unii țic aceste și la grópa pruncilor. Celelalte se fac în tocmă ca la îngroparea pruncilor.

Aici observăm încă, că decă ceremonia îngropățiunei se face în beserică, mortul se duce îndată după panachidă cu procesiune la beserică și în beserică se face apoi tot servițiul. Mergând cu mortul se cântă Sânte D.-țeule séu alte cântări ér' preotul la stări ceteșce evangelia și țice ectenia. — In ușa cemetierului se ceteșce evangelia: »Đisa Domnul eu sum ușa« șcl. séu altă evangeliă. La îngropățiuni mari conductul stă înaintea ușei besericei, unde creștiniî sărută crucea, preotul ceteșce evangelia lui Lazar a județiului și deslegarea. Crucea o póte țéné preotul în mână, séu o póte pune pentru sărutare pre coșciug; dar' e mai consult a o țéné în mână, că nu cumva se se împingă cosciugul. — Eventual aceste se cetesc și se împlinesc la mormânt. In unele locuri se duce preotul îmbrăcat delă beserică la casa mortului, și decă se poftesce și sântirea casei, deja pre cale se cântă rënduiéla sântirei casei, ér' decă se poftesce sântirea casei după îngropare se re'ntorce delă mormânt. In Maramuraș este datină cum-că sântirea

casei să se facă a treia și după îngropare. Atât în ziua îngropării, cât și a treia și se servește sânta liturgiă. Pe poporenii trebuie ai învăța se nu îngrope pre cei morți fără sânta liturgiă.

Casul morții se înscrie în matriculă, ér' despre celelalte dau înviațiunii ordinațiunile episcopoești și legile civile.

Insămătatea ceremoniilor. — Crucea se duce în fruntea conductului însămânănd că crucea lui Christos este isvorul și sēmnul învierii nōstre.

Praporii — stēgurile îndēmnă, că precum ostașii sub stēgurile lor, așa și creștinii sub acele să se lupte pentru credința lor, arată mai încolo că și cel răpusat a fost ostaș a lui Christos. Luminarele aprinse în jurul cosciugului dorul poporului ca cel răpusat să se bucure de lumina vecinică a feșiei lui D.-șeu.

Ducerea mortului în beserică se face întru însēmna-rea, că D.-șeu se primescă sufletul celui mort în locuința sa cea cerescă.

Sărutarea crucei este sēmnul iubirii față de cel răpusat.

Tornarea oleului séu a apei sântită preste trupul celui mort este tipul ungerei din s. confirmare a stropirii dela s. botez.

Pămēntul împrăsciat preste cosciugul pus în mormēnt ne aduce aminte că toți suntem din pămēnt și în pămēnt ne vom răntōrce.

Este datină în multe locuri a-se servi sante liturgie după cei morți la a șeptea și la șese sēptămāni, adeca ziua a patrușecea. E bine a susține datina acēsta frumōsă. La îngropățiunii și la alte serviri sacre e frumos decă cântă și preotul, acēsta îi place poporului. — Despre oficiile împlininde la anumite sērbători de preste an frații preoți vor afla îndrumările de lipsă în Tipicul edat în 1886. par-tea a 2-a paginele 67—89.

